

KWESTIE BEZPIECZEŃSTWA A INTERESY GOSPODARCZE W STOSUNKACH NORWEGII Z ROSJĄ

Józef DOMAGALSKI

emerytowany dyplomata, pracujący m.in. w Ambasadach RP
w Sztokholmie i w Oslo

Streszczenie

Artykuł ma na celu zbadanie zależności pomiędzy interesami gospodarczymi Norwegii a jej polityką bezpieczeństwa. Jest też próbą odpowiedzi na pytanie o perspektywy i możliwości kontynuacji dotychczasowej polityki Norwegii, polegającej na balansowaniu pomiędzy tymi czynnikami w napiętej obecnie sytuacji międzynarodowej.

Autor dokonuje oceny stosunków norwesko-rosyjskich z perspektywy historycznych, jak też współczesnych uwarunkowań.

Przeprowadza analizę politycznych i gospodarczych relacji obu państw – potentatów na rynku energetycznym.

Zwraca uwagę na wspólne i różne interesy w stosunkach pomiędzy Norwacją i Rosją. Wskazuje na różne afiliacje polityczne i militarne Norwegii oraz pozycję małego państwa wobec sąsiedniego mocarstwa. Ukazuje specyfikę polityki energetycznej obu państw, skupiając uwagę przede wszystkim na Arktyce.

Autor podkreśla, że Norwegia, dzięki konsekwentnej i mądrej polityce zagranicznej, odgrywa w Arktyce rolę niewspółmiernie dużą w stosunku do swego potencjału. Wskazuje, że małe państwo może być poważnym partnerem także dla mocarstw na wybranym obszarze, w konkretnej dziedzinie i w określonych uwarunkowaniach.

Kluczowym pytaniem jest jak rozwój Dalekiej Północy i Arktyki, jednego z najważniejszych priorytetów norweskiej polityki zagranicznej i wewnętrznej, jest determinowany przez czynnik bezpieczeństwa oraz jak wzmacnia on lub ogranicza możliwości osiągnięcia celów norweskiej polityki.

Słowa kluczowe – polityka bezpieczeństwa, Norwegia, Rosja, interesy gospodarcze

Norwegia posiada rozległe interesy w relacjach bilateralnych z Federacją Rosyjską, które w całym okresie powojennym utrzymywane były na poziomie odpowiednio wyższym, niż stosunki innych państw członkowskich NATO z ZSRR i następnie

z Federacją Rosyjską¹. Nawet w okresie zimnej wojny Norwegia utrzymywała dialog polityczny z ZSRR i dochodziła do porozumienia w newralgicznych kwestiach, jak np. wspólnego zarządzania zasobami rybnymi. Analiza stosunków bilateralnych Rosji z Norwegią, która dotychczas niemalże modelowo układała sobie relacje z Rosją, zasługuje na szczególną uwagę.

Przedmiotem rozważań będą zatem następujące kwestie:

– Ocena perspektyw norweskiej polityki balansowania pomiędzy względami bezpieczeństwa i możliwościami realizacji własnych interesów gospodarczych w stosunkach z Rosją. Dotychczas ta strategia przynosiła Norwegii wymierne korzyści.

– Kwestia perspektyw współpracy norwesko-rosyjskiej w Arktyce. Norwegia ma świadomość, że realizacja priorytetu jej polityki zagranicznej i wewnętrznej, jakim stała się Daleka Północ i Arktyka, nie może być w pełni możliwa bez konstruktywnej współpracy z Federacją Rosyjską.

Uwarunkowania historyczne stosunków norwesko-rosyjskich

Norwegia nigdy nie pozostawała w konflikcie zbrojnym z Rosją. Obszar prowincji Finmark w Północnej Norwegii z miastem Kirkenes, wyzwolony spod okupacji niemieckiej w 1945 r., jest jednym z nielicznych obszarów w Europie, gdzie Armia Czerwona dobrowolnie wycofała się po kilku miesiącach z zajętego terytorium. W swojej „polityce historycznej” Norwegowie podkreślają wkład Rosjan w wyzwolenie Finmarku, dając temu wyraz m.in. poprzez opiekę nad miejscem pamięci i pomnikiem żołnierza radzieckiego w Kirkenes².

Granica lądowa norwesko-rosyjska, licząca 196 km, nigdy nie była kwestionowana przez żadną ze stron. Pierwszy układ graniczny pomiędzy Norwegią i Księstwem Nowogródzkim został zawarty w XII w., a obecny przebieg granicy został ustalony w umowie norwesko-rosyjskiej z 1826 r. Rząd carskiej Rosji pierwszy uznał niepodległość Norwegii w 1905 r.

Stosunki norwesko-rosyjskie były zawsze determinowane specyfiką relacji pomiędzy mocarstwem a małym państwem³. W okresie bezpośrednio powojennym i następnie podczas zimnej wojny ZSRR początkowo dążył do zapobieżenia związania się Norwegii z blokiem zachodnim, a następnie do osłabienia więzi Norwegii z NATO. W tym celu wysuwał idee i propozycje dwustronnych uregulowań i wspólnego norwesko-rosyjskiego zarządzania (w formie kondominium) lądowymi i mor-

¹ Kompleksową wykładnię norweskiej polityki wobec Rosji przedstawił m.in. minister SZ J. Gahr Støre w wystąpieniu w Norweskim Instytucie Polityki Zagranicznej NUPI 18.06.2008, www.Government.no/Document archive/Foreign policy speech on relations between Norway and Russia.

² 70. rocznica wyzwolenia prowincji Finmark przez Armię Czerwoną była celebrowana w Kirkenes 25.10.2014 przez Króla Haralda V, premier E. Solberg oraz norweskiego i rosyjskiego ministrów SZ B. Brende i S. Ławrowa.

³ Ibidem www.Government.no/Document archive/ Foreign policy speech on relations between Norway and Russia.

skimi obszarami na Dalekiej Północy⁴. Norwegowie z kolei konsekwentnie realizując opcję proatlantycką, stosowali wobec ZSRR politykę uników, niezadrażniania stosunków i łagodzenia spornych kwestii.

Propozycję rosyjską z 1945 r.⁵, która była próbą „bilateralizacji” kwestii Spitzbergenu⁶, Norwegowie decyzją Stortingu ostatecznie odrzucili dopiero w 1947 r. Rosjanie proponowali początkowo dwustronną umowę norwesko-radziecką, następnie wysuwali propozycję układu o nieagresji w 1949 r., a później w 1950 r. prowadzili akcję na rzecz neutralności, której celem było osłabienie więzi Norwegii i Danii z NATO⁷. Norwegia była postrzegana w Moskwie jako najslabsze ogniwo Sojuszu i Rosja konsekwentnie podejmowała próby wciągania Norwegii w orbitę wspólnych interesów⁸.

Po zakończeniu zimnej wojny Norwegowie z wielkim optymizmem podszli do otwarcia się nowych możliwości współpracy z Rosją na Dalekiej Północy. Napotkali jednakowoż trudności wynikające z olbrzymich różnic systemowych i standardów życia pomiędzy dwoma sąsiednimi krajami. Półwysep Kola był nazywany w norweskich mediach w l. 90. „tykającą bombą” i dlatego Norwegia była skłonna zainwestować znaczne środki celem zdemontowania tego zagrożenia. Norweska pomoc, inwestycje i wszelkie przedsięwzięcia w północno-zachodniej Rosji, w tym odnoszące się do ochrony środowiska, zasobów połowowych, utylizacji odpadów atomowych z jednej strony były przez stronę rosyjską oczekiwane, z drugiej jednak przyjmowane ze sceptycyzmem i obawami, że mają one na celu zgłębienie rosyjskich tajemnic wojskowych i państwowych.

⁴ Sven G. Holtsmark, który prowadził badania w archiwach rosyjskich, głównie w rosyjskim MSZ, cytuje ministra SZ ZSRR Litwinowa, który powiedział, że „...mała Norwegia... nie może i nie odgrywa roli niezależnego czynnika na arenie międzynarodowej” w artykule *Norge og Sovjetunionen – bilaterisering og fellesstyre*, opublikowanym na stronie internetowej Norweskiego Komitetu Atlantyckiego www.atlanterhavskomiteen.no ISBN 82-90161-61-1.

⁵ Mołotow w rozmowie z ministrem SZ Norwegii Trygve Lie w 1944 r. miał proponować anulowanie Traktatu z 1920 r. („wrzucenie do kosza”) i poddanie Spitzbergenu wspólnej norwesko-rosyjskiej administracji. Vide artykuł Sven D. Holmarka „Et mite i Moskva”, www.polarhistorie.no oraz „Svalbard-spørsmållet 1944-47”, *Forsvarsstudier* nr 1/2004, www.ifs.forsvaret.no.

⁶ W odpowiedzi na próby ze strony ZSRR faktycznego zablokowania przystąpienia Norwegii do Paktu Północnoatlantyckiego Norwegia, nie chcąc przystać na jakiegokolwiek wspólne z ZSRR oświadczenia, wydała w lutym 1949 r. jednostronne, prawnie niewiążące oświadczenie, że Norwegia nie przystąpi do porozumienia z innymi państwami, które będzie oznaczać zobowiązanie dla Norwegii otwarcia baz dla obcych wojsk na jej terytorium tak długo jak Norwegia nie będzie zagrożona atakiem. Ibidem ISBN 82-90161-61-1.

⁷ Podczas wizyty premiera E. Gerhardsona w Moskwie w 1955 r. (rewizyta N. Chruszczowa w 1958 r.) strona rosyjska próbowała włączyć do wspólnego komunikatu z wizyty sformułowanie z jednostronnego oświadczenia norweskiego (vide przypis 2). W 1957 r. z kolei strona rosyjska proponowała, aby Norwegia pośredniczyła w kontaktach i aranżacji radziecko-amerykańskiego spotkania na szczycie w kontekście norweskich interesów odnośnie do polskiej inicjatywy strefy bezatomowej w Centralnej Europie (plan Rapackiego). Ibidem ISBN 82-90161-61-1.

⁸ Z badań S. Holtsmarka wynika, że w radzieckich kołach wojskowych rozważano w latach 40. wystąpienie wobec Norwegii z żądaniem ustanowienia baz w Północnej Norwegii, jednakże taki postulat nigdy nie został przedłożony Norwegom. S. Holmark wysuwa również wniosek, że idea podpisania z Norwegią umowy, takiej jak umowa z Finlandią o przyjaźni, współpracy i pomocy z 1948 r., pojawiła się w latach 1946–1948 w MSZ ZSRR. Ibidem ISBN 82-90161-61-1

Norwesko-rosyjskie stosunki polityczne

Historyczne uwarunkowania stanowiły solidną bazę dla utrzymywania przez Norwegię mało konfliktowych, na miarę ówczesnej epoki, stosunków z ZSRR w okresie powojennym oraz stosunkowo dynamicznego rozwoju współpracy i dialogu politycznego z Rosją po roku 1989⁹, który został oparty na solidnej infrastrukturze politycznej i traktatowej¹⁰. Umowa z 1996 r. stworzyła prawne ramy dla norwesko-rosyjskich relacji, a powołana na jej podstawie wspólna komisja rządowa obejmuje szeroki wachlarz współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej¹¹.

Współpraca Norwegii z Rosją, w przeważającej mierze koncentruje się na Dalekiej Północy¹². Czynnikiem militarnym, który determinował norwesko-rosyjskie relacje dwustronne w czasach zimnej wojny, stracił wprawdzie na znaczeniu, lecz całkowicie nie zanikł. Norwegia podejmowała szereg wysiłków na rzecz wzmocnienia dwustronnej i regionalnej współpracy z Rosją¹³, a jej polityka wobec Rosji, nazywana niekiedy polityką „wyciągniętych rąk”, przynosiła postęp w stopniowym przekształ-

⁹ W okresie po 1990 r. miały miejsce m.in. następujące wizyty na szczeblu głów państw i szefów rządów: prez. B. Jelcyna w Oslo w 1996 r., i prez. W. Putina w 2002 r., Króla Norwegii w Moskwie w 1998 r., Następcy Tronu Hakona w 2003 r., premiera W. Putina w Oslo w 1999 r., premierów M. Kasjanowa w 2000 r., M. Fradkowa w 2006 r. premiera K.M. Bondevika w 1999 r. i w 2003 r. na uroczystościach jubileuszu St. Petersburga, i dwukrotnie w 2005 r. w związku z 60. rocznicą zwycięstwa nad faszyzmem i z wizytą oficjalną, Premier J. Stoltenberg złożył wizytę oficjalną w Rosji w 2001 r. oraz wizyty robocze w Murmańsku, Moskwie i w St. Petersburgu w 2007 r. i w Moskwie w 2009 r. 15.09.2010 premier J. Stoltenberg i minister J. Gahr Støre przebywali z wizytą w Murmańsku w związku z podpisaniem umowy o delimitacji granicy morskiej, a prezydent D. Medwediew złożył wizytę w Oslo w kwietniu 2010 r., podczas której miała miejsce norwesko-rosyjska konferencja gospodarcza. Premier J. Stoltenberg i prezydent D. Medwediew spotkali się podczas Baltic Sea Forum w St. Petersburgu w kwietniu 2013 r. i następnie w czerwcu 2013 r. w Kirkenes podczas jubileuszu 20-lecia EARB.

Dialog polityczny na szczeblu ministrów SZ jest także ożywiony: wizyty ministra S. Ławrowa w Norwegii w 2004 r. i w związku z udziałem w spotkaniu Rady Barentsa w 2005 r., RA w 2006 r., w 2007 r. i w 2009 r. i Rady NATO–Rosja w 2007 r. oraz ministra J. Pedersena przebywającego z wizytą w Rosji w 2005 r., ministra J. Gahr Støre w 2006 r. w 2009 r. oraz wspólna wizyta S. Ławrowa i J. Gahr Støre w Murmańsku i Kirkenes w 2008 r. Nowy minister SZ B. Brende złożył wizytę w Moskwie w styczniu 2014 r. Politycy norwescy i rosyjscy odbywają często bilateralne rozmowy w związku z udziałem m.in. w posiedzeniach Rady Arktycznej, EARB i RPMB.

¹⁰ Vide informacja na stronie internetowej norweskiego MSZ: *Norges bilaterale forhold til Russland* www.regjeringen.no/Utenriksdepartementet/Tema/Sikkerhetspolitikk/Russland.

¹¹ Vide www.emeritus.lovdato.no/traktater/Avtale_mellom_Norge_og_Russland_om_handel_og_ekonomisk_samarbeid, umowa opublikowana w zbiorze umów międzynarodowych Overenskomster 1996 s.1252.

¹² Vide *Ř. Varden Nordomrldene – forholdet mellom Norge og Russland* Forsvarsakademiet 4.05.2008 www.pure.fak.dk/portal/files/2084403/NORDOMR_DENE_FORHOLDET_MELLOM_NORGE_OG_RUSSLAND.pdf.

¹³ Vide broszura *Brat paa tvoia! (Vi er brødre! – Pomor)* opublikowana przez norweski MSZ www.regjeringen.no/Brosjyre/Veiledning/Utenriksdepartementet,13.12.2002; www.adobe.com/prodindex/acrobat/readstep.html Norge og Russland and note at Norwegian MFA website: „Good neighbourly relations and international cooperation” www.regjeringen.no/en/dep/ud/campaigns/the-high-north/nrcingutvikling_verdskapning/neighbourly_relations.html?reg_oss=1&id=732075.

caniu Dalekiej Północy z obszaru potencjalnej konfrontacji w obszar współpracy, aczkolwiek nacechowany pewną dozą nieufności i ostrożności z obu stron. Norwegia nie czuła się nigdy, w odróżnieniu od krajów uzależnionych energetycznie od Rosji, zagrożona jej polityką energetyczną.

Oba państwa uczestniczą i korzystają z ram współpracy multilateralnej, jakie daje im członkostwo w Radzie Arktycznej (RA), Euroarktycznej Radzie Morza Barentsa (EARMB) i Radzie Państw Morza Bałtyckiego (RPMB). Stosunki z Rosją należą do priorytetów norweskiego rządu¹⁴, który stale podkreśla, że w fundamentalnym interesie Norwegii leży rozwój Rosji w kierunku demokracji, rządów prawa i społeczeństwa obywatelskiego. Ożywiona wymiana kulturalna ma miejsce zwłaszcza w ramach Regionalnej Rady Morza Barentsa, w tym m.in. takie inicjatywy jak podejmowanie studiów przez rosyjskich studentów w Bodø i rosyjskich uczniów w szkole w Kirkenes. Także na szczeblu krajowym są podejmowane różne inicjatywy skutkujące wymianą naukowców i artystów. Granicę norwesko-rosyjską przekracza rokrocznie ponad 100 tys. ludzi, podczas gdy w 1990 r. odnotowywano jedynie 3 tys. przekroczeń granicy.

Niezależnie od troski o utrzymanie jak najlepszych stosunków z Rosją, Norwegia należy do krajów, które otwarcie i jednoznacznie, aczkolwiek z zachowaniem wyważonej formy, odnoszą się krytycznie do przejawów łamania reguł demokratycznych, tendencji autorytarnych i naruszania praw człowieka w Rosji¹⁵. Postawa ta ma także wymiar praktyczny poprzez wspieranie konkretnych projektów, NGO-s i podnoszenie tych kwestii na forum Rady Europy i innych organizacji międzynarodowych¹⁶.

Relacje gospodarcze Norwegii z Rosją

Wymiana handlowa pomiędzy Norwegią i Rosją przeżywa dynamiczny wzrost w ostatnich kilkunastu latach, co dotyczy zwłaszcza norweskiego eksportu na rynek rosyjski, który wzrósł z 2,3 mld NOK w 2001 r. do 8,5 mld NOK w 2012 r. Główną pozycję w norweskim eksporcie do Rosji stanowią ryby (ponad 70% wartości norweskiego eksportu do Rosji, która stała się dla Norwegii największym ryn-

¹⁴ Vide expose nt. polityki zagranicznej prezentowane w Stortingu w latach 2000–2014. Wystawa „Norway – Russia: Neighbours for 1000 years”, zorganizowana pod patronatem Króla Norwegii i prezydenta Rosji z okazji 100 lecia stosunków dyplomatycznych prezentowana w Oslo i w St. Petersburg w latach 2004–2005.

¹⁵ Norweski minister SZ J. Gahr Støre podkreślił w wystąpieniu w NUPI w 2009 r., że „zabójstwa dziennikarzy, które pozostają niewyjaśnione i naruszenia praw człowieka w Czeczenii, które nie są właściwie karane pokazuje, że przed Rosją jest wciąż długa droga, jeżeli chodzi o rządy prawa”. Ibidem www.Government.no/Document archive/ Foreign policy speech on relations between Norway and Russia.

¹⁶ Podczas sesji Rady Barentsa w Murmańsku w październiku 2009 r. minister SZ Norwegii w dość ostrych słowach skrytykował Rosję za zanieczyszczanie środowiska przez kopalnie niklu w przygranicznym mieście Nickel. www.regjeringen.no/Dokumentarkiv/Innlegg pl det 12. ministerradet i Barents Euro-Arctic Region and www/nrk.no/nordnytt/store/.

kiem, wyprzedzając Francję), podczas gdy wartość eksportu norweskich technologii gazowych i olejowych przekroczyła w kolejnych latach 2011 i 2012 pułap 1 mld NOK. Eksport z Rosji do Norwegii w dalszym ciągu przekracza import i wyniósł w 2012 r. 10,3 mld NOK, w którym do największych grup towarowych zalicza się metale, głównie rudy aluminium (ok.50–70%), paliwa i produkty chemiczne. W zakresie eksportu surowców energetycznych oba kraje są konkurentami na europejskim rynku. Eksport surowców energetycznych zajmuje 65% norweskiego i 60% rosyjskiego eksportu. W produkcji aluminium Rosja zajmuje 2 miejsce w świecie, natomiast Norwegia, dla której eksport tego surowca przynosi 10% całości norweskiego eksportu, miejsce 8. Biorąc jednak pod uwagę skalę i bliskość rosyjskiego rynku, wymiana handlowa pomiędzy obydwoma krajami nie jest znacząca i udział Norwegii w handlu zagranicznym Rosji wynosi zaledwie 0,3%, natomiast udział Rosji stanowi 1,5% norweskiego handlu.

Wartość zainwestowanego w Rosji kapitału norweskiego, głównie w przemyśle, handlu hurtowym, usługach i telekomunikacji w regionach Północno-Zachodniej Rosji, zwłaszcza w Murmańsku, Archangielsku i St.Petersburgu, wynosi ok.156 mln USD, w tym inwestycje bezpośrednie ok. 126 mln USD.

Ważne miejsce we współpracy dwustronnej zajmują sprawy środowiska, bezpieczeństwa jądrowego i ratownictwa, w szczególności na Dalekiej Północy i w Arktyce. Norwegia przeznaczala w ostatnich latach ok. 100 mln NOK rocznie na programy utylizacji starych, rosyjskich okrętów atomowych i składowisk odpadów radioaktywnych.

Współpraca norwesko-rosyjska w dziedzinie rybołówstwa, opierająca się na pracy dwustronnej komisji, ma wieloletnią tradycję i polega na ustanawianiu reguł i kontroli eksploatacji zasobów na morzach: Norweskim i Barentsa. Współpraca ta pozwala sprawować obu państwom kontrolę nad rybołówstwem w tych akwenach i dość skutecznie eliminować innych konkurentów¹⁷.

¹⁷ Norwesko-rosyjska współpraca w dziedzinie połowów jest oparta na porozumieniu dotyczącym połowów na Morzu Barentsa, w której roczne kwoty połowowe są wynikiem negocjacji opartych o rekomendacje Międzynarodowej Rady ds. Wykorzystania Zasobów Morskich (ICES). Wśród rosyjskiego kompleksu połowowego panuje przekonanie, iż przed negocjacjami kwot połowowych Norwegia instruuje zdominowaną przez zachodnie mocarstwa ICES, o poziomie kwot połowowych, który w sposób bardziej zdecydowany dotyka Rosjan niż Norwegów. Jest to typowy przykład percepcji „zimnego pokoju” gdzie negocjacje są postrzegane, jako gra, w której straty rosyjskie stanowią zdobycze norweskie. Ta sytuacja jest interpretowana raczej, jako walka pomiędzy poszczególnymi państwami niż negocjacje pomiędzy przemysłem połowowym a rządem. Podobna postawa była prezentowana w przypadku ustanowienia Ochronnej Strefy Połowowej wokół Svalbardu. Strefa ta nie była nigdy uznana przez Rosję, co było przyczyną zatrzymania przez norweską Straż Graniczną rosyjskich statków rybackich *Tchernigov* (2001) i *Elektron* (2005). Norweskie akcje spotkały się z ostrymi reakcjami strony rosyjskiej. *Tchernigov* został zatrzymany za nieprzestrzeżenie prawa obowiązującego w Ochronnej Strefie Połowowej i przetrzymywany w porcie w Troms, do czasu wyrażenia zgody przez kapitana statku na zapłacenie nałożonej kary. Inaczej miała się sprawa z *Elektronem*. Nie przeprowadzono skutecznej akcji zatrzymania statku. Był on konwojowany do rosyjskich wód terytorialnych z dwoma inspektorami norweskimi na jego pokładzie, którzy zostali zwolnieni 5 dni później w Murmańsku. Pomimo porwania norweskich inspektorów i nie zatrzymania statku oraz późniejszym orzeczeniu winy i skazaniu w Rosji kapitana statku pierwsze rosyjskie reakcje były bardzo ostre. Politycy z Murmańska krytykowali po-

Norwegia i Rosja są potentatami energetycznymi, z tym że różnice co do zasobów są znaczne na korzyść Federacji Rosyjskiej¹⁸. W Rosji wzrasta znaczenie Arktyki, który przynosi jej 11% GDP oraz 22% eksportu. Ocenia się, że do roku 2020 Rosja będzie uzyskiwać 3 mld ton ropy i 5 trylionów m³ gazu z obszaru polarnego. Norwegowie zdają sobie sprawę, że ich udokumentowane złoża ropy i gazu zostaną wyczerpane w perspektywie kilkunastu do kilkudziesięciu lat, podczas gdy rosyjskie złożo Stockman na Morzu Barentsa, oceniane na 3,5 trylionu m³ gazu może zapewnić eksploatację przez okres 50 lat.

Norwegia od dawna postrzega współpracę z Rosją w dziedzinie pozyskiwania źródeł energetycznych jako wielką szansę dla rozwoju współpracy obu krajów na Dalekiej Północy¹⁹. W 1992 r. oba kraje formalnie ustanowiły tzw. dialog energetyczny. Dla Norwegii celem tego porozumienia była możliwość konsultacji w sprawach polityki energetycznej i zdobycie uprzywilejowanej pozycji dla norweskich firm w zdobywaniu kontraktów w związku z rozwijaniem rosyjskiego przemysłu naftowego na północy Europy²⁰. Norweski Statoil współpracuje z rosyjskimi potentatami na złożu w Karagińsku z Gazpromem, a na Morzu Ochockim i na Morzu Barentsa z Rosneftem²¹ oraz w Iraku z Lukoilem²².

stawę Norwegów, porównując ją do akcji terroru wobec *Elektrona* i sugerowali dyskryminację statku w Ochronnej Strefie Połowowej. Oba przypadki dowodzą, że rosyjski przemysł połowowy postanowił naruszyć zakazy ochrony środowiska naturalnego wywołując konflikt międzynarodowy i oczekując wsparcia swoich poczynań ze strony Moskwy. Norweska Straż Wybrzeża jest często oskarżana o dyskryminację rosyjskich statków rybackich i wcale nie jest to całkowicie bezzasadne twierdzenie. W zdarzających się przypadkach innego traktowania rosyjskich statków przez Straż Wybrzeża nie ma nic dyskryminującego te jednostki, lecz prawdopodobnie jest to spowodowane brakiem jakichkolwiek gwarancji ze strony Moskwy, iż nałożone na statki kary zostaną kiedykolwiek uregulowane. Dlatego też rosyjskie statki połowowe naruszające prawo w Ochronnej Strefie Połowowej mogą być zatrzymywane w norweskich portach do chwili uregulowania kar finansowych jak to miało miejsce w przypadku Tchernigova.

¹⁸ W rejonie arktycznym dominują złoża gazu.

¹⁹ Vide raport Nr 30 dla Stortingu (2004–2005) „Opportunities and Challenges in the North” www.regjeringen.no/upload/kilde/ud/stm/20042005/0001/ddd/pdts/stm200420050001ud_dddpdts.pdf.

²⁰ Norweskie firmy Statoil i Hydro podejmowały próby odegrania roli w rosyjskim rynku wydobywczym poprzez pozyskiwanie udziałów w spółkach naftowych. Podczas wizyty prezydenta W. Putina w Norwegii w 2002 r. podpisano wspólną deklarację dotyczącą współpracy na Północy w wydobywaniu ropy i gazu, a norweskie firmy zostały zaproszone do udziału w rozwoju eksploatacji złoża Stockman. Podczas tej wizyty prezydent W. Putin wyraził przekonanie o możliwości osiągnięcia szybkiego porozumienia dotyczącego rozgraniczenia stref wpływów na Morzu Barentsa, co ostatecznie nastąpiło w 2011 r. Trzy lata później podczas wizyty premiera Norwegii Bondevika w Rosji w 2005 r. prezydent Putin ogłosił bilateralne „partnerstwo strategiczne” w celu rozwoju sektora energetycznego na północy naszego kontynentu oraz „Wspólną Deklarację Współpracy w Sektorze Energetycznym” podpisaną przez premierów Bondevika i Fradkowa.

²¹ Premier J. Stoltenberg odbył rozmowę telefoniczną z premierem W. Putinem 5.05.2012 w związku z podpisaniem strategicznego porozumienia o współpracy pomiędzy Statoil i Rosneft, które objęło m.in. licencje dla Statoila na Morzu Barentsa i na Morzu Ochockim. J. Stoltenberg podkreślił, że stało się to możliwe dzięki zawarciu umowy o delimitacji granicy morskiej. www.regjeringen.no/Dokumentarchiv/Stoltenberg+og+Putin+drifter+energiesamarbeid.

²² Gazprom rozpoczął negocjacje z międzynarodowymi kompaniami energetycznymi w sprawie wspólnej realizacji projektu Shtokman już w 2003 r. Jednakże w 2006 r. Gazprom ogłosił, że negocjacje

Jednak dopiero projekt eksploatacji złoża Stockman stanowił wyzwanie dla Norwegii. Statoil, współudziałowiec obok francuskiego Total projektu Stockman, miał nadzieję, że wieloaspektowa współpraca najbardziej technologicznie zaawansowanych firm eksploatujących złoża spod dna morza z Gazpromem na Dalekiej Północy będzie tylko kwestią czasu. Brana była nawet pod uwagę wizja transportowania wydobywanych przez Rosjan surowców z wykorzystaniem norweskiej sieci rurociągów i gazociągów. Nieco więcej sceptycyzmu zachowały wówczas norweskie środki masowego przekazu, które doceniając znaczenie tej współpracy, wskazywały jednakowoż na duże ryzyko z nią związane.

Trudno dziś ocenić w jakim stopniu odroczenie, a praktycznie zawieszenie realizacji projektu Stockman było związane z kryzysem gospodarczym, obniżką cen surowców energetycznych, a w jakim z rozważaniem nowych kierunków i dróg eksportu gazu z tego złoża. Na uwagę zasługuje, że w październiku 2006 r. ogłoszono decyzję o eksploatacji złóż Stockman samodzielnie przez Gazprom i przesyłanie gazu do Europy Zachodniej z wykorzystaniem planowanego już wówczas gazociągu północnego. Również w tym czasie prezydent W. Putin stwierdził, że rozważana jest zmiana planów sprzedaży LNG ze złóż Stockman nie do USA, lecz do Niemiec przez planowany gazociąg. Według pierwotnych założeń²³, pierwszy gaz z tego złoża miał dotrzeć do odbiorców już w 2013 r., a do 2014 r. miały być uruchomione pierwsze dostawy gazu LNG. Niektórzy obserwatorzy wyrażali jednak już wówczas opinię, że to Rosjanie opóźniali tę inwestycję, aby metodą faktów dokonanych uruchomić większość inwestycji infrastrukturalnych, towarzyszących projektowi, na terytorium Rosji, co miałyby kolosalny wpływ na rozwój całego regionu. Inną konsekwencją odłożenia eksploatacji złoża Shtokman jest fakt, że inne aspekty stają się ważniejsze. Wymagania stawiane przez stronę rosyjską, dotyczące aspektu lokalnego – wykorzystywanie rosyjskich dostawców i rosyjskiego terytorium – zawsze były mocno akcentowane jako bardzo istotne. Według ocen norweskich, wykorzystywanie ich terytorium jako bazy zaopatrzeniowej byłoby znacznie bardziej efektywnym rozwiązaniem wymagającym jednak akceptacji rosyjskich czynników politycznych.

Pomimo iż Rosjanom łatwiej byłoby zaakceptować firmę z Norwegii, małego, sąsiedniego kraju, jako długofalowego, perspektywicznego partnera do współpracy w newralgicznym obszarze i dziedzinie, nie oznacza to jednak, że współpraca obu krajów nie napotykała problemów²⁴. Rosjanie zachęcali też Norwegów, którzy jak

zostały wstrzymane bez wyboru zagranicznego partnera do projektu. Następnie Gazprom prawdopodobnie doszedł do wniosku, że nie będzie w stanie zrealizować tego projektu sam bez technologicznego wsparcia zachodnich kompanii. W 2007 r. został podpisany nowy kontrakt na implementację pierwszego etapu rozwoju pola Shtokman z Totalem i Statoilem. Zachodeni udziałowcy nie otrzymali jednakże praw własności i prawa do sprzedaży gazu z tego złoża.

²³ Konferencja prasowa premierów W. Putina i J. Stoltenberga podczas jego wizyty w Moskwie 19.05.2009 r. www.archive.premier.gov.ru/eng/events/news/4184/.

²⁴ Prezydent W. Putin, wypowiadając się w kwestii zacieśniania współpracy z Norwegią, chwalił ją za profesjonalizm w dziedzinie eksploatacji surowców naturalnych spod dna morza oraz brak arogancji w stosunku do innych. Podkreślał również posiadanie przez Norwegię rozbudowanej infrastruktury wydobywczej. www.ruscham.com/en/news/business_news/1/683.html.

się wydaje cieszą się w Rosji większymi względami i zaufaniem niż inne zachodnie koncerny, do wspólnych projektów na rynkach Trzeciego Świata²⁵.

Norwegowie byli zainteresowani jak najszybszym rozpoczęciem prac nad eksploatacją złóż Stockman. Z drugiej strony pojawiały się w Norwegii obawy, czy po zaangażowaniu się i udostępnieniu technologii, sprawdzonych już przy eksploatacji złoża Snohvit, Statoil nie napotka we współpracy z Rosją na podobne problemy, z jakimi miał do czynienia Telenor²⁶. Dlatego Norwegowie dążyli, aby inwestycje infrastrukturalne, związane z tym projektem, były przynajmniej w części umiejscowione po norweskiej stronie granicy²⁷. Rosjanie z kolei zdawali sobie sprawę, że bez norweskich technologii nie są w stanie uruchomić tego gigantycznego projektu²⁸.

²⁵ W planach rozwoju złoża Stockman w pierwszej fazie zakładano roczne wydobycie na poziomie 23 mld m³. Biorąc pod uwagę niepewność rynków odbiorczych oraz drastyczne ograniczenie potrzeb wewnętrznych mogłoby się wydawać, że inwestycja rozpoczęcia eksploatacji nowego złoża w rosyjskiej części M. Barentsa nie była priorytetem. Jednakże złożo Stockman musi być rozpatrywane w dłuższej perspektywie czasowej. Wydobycie z trzech spośród czterech gigantycznych złóż w Zachodniej Syberii, które zdominowały rosyjskie wydobycie gazu ziemnego ma charakter malejący i musi być w niedalekiej perspektywie zastąpione przez uruchomienie nowych złóż. Złożo Stockman jest jednym z elementów długoterminowej strategii rozwoju rosyjskiego przemysłu wydobywczego, lecz nie jedynym. Równie ważnym jest eksploatacja złóż na Półwyspie Jamalskim. Jeśli nawet obecni odbiorcy rosyjskiego gazu będą starali się zabezpieczyć swoje potrzeby z innych źródeł to i tak Federacja Rosyjska pozostanie w dającej się przewidzieć przyszłości głównym dostawcą gazu. Analizy rynku surowców energetycznych dowodzą, że rozpoczęcie eksploatacji złoża Stockman nie stało się mało znaczącym, lecz jedynie jest obecnie mniej nagłą kwestią.

²⁶ Norweski koncern telekomunikacyjny, który wszedł w spółkę z drugim co do wielkości operatorem telefonii komórkowej w Rosji VimpelCom został w 2009 r. postawiony w sytuacji, że większość jego akcji w rosyjskiej spółce została przekazana do przymusowej sprzedaży na podstawie wyroku sądu arbitrażowego w Omsku, o który wniosła bliżej nieznaną spółka Farimex, zarejestrowana na Brytyjskich Wyspach Dziewiczych, posiadająca w VimpelCom zaledwie 0,002% akcji. Wyrok sądu opiewał na 1,73 mld USD odszkodowania za rzekome działanie Telenoru na szkodę swojej spółki VimpelCom, gdy Telenor nie zgadzał się na kupno ukraińskiego operatora telefonii komórkowej URS przez VimpelCom.

²⁷ Gdy Statoil i Hydro zostały wybrane w pierwszej turze jako potencjalni partnerzy w rozwoju rosyjskich złóż Stockman norweskie oczekiwania były ogromne. Przewidziane były wzajemne oferty, takie jak przyznanie udziałów w norweskich złożach Snow White i Ormen Lange dla Gazpromu. Podczas gdy rosyjska decyzja o współpracy była wielokrotnie odraczana, rząd norweski wychodził z propozycjami nowych pomysłów, w których mogłyby brać udział Statoil, Hydro oraz firmy rosyjskie. Raport *Barents 2020* proponował pięć projektów dot. technologii wiercenia morskiego na dużych głębokościach i technologii wydobycia na wodach arktycznych, transportu rurociągami ropy naftowej, gazu i kondensatu na znaczne odległości, poszukiwania ropy naftowej, monitorowania w czasie rzeczywistym sytuacji na Morzu Barentsa oraz wspólnych działań na rzecz ochrony środowiska i bezpieczeństwa. Realizacja *Barents 2020* miała opierać się o założenie, że przyszła współpraca w ramach wspólnej eksploatacji złóż Stockman będzie miała ogromne konsekwencje dla ustanowienia ścisłej kooperacji dwustronnej.

²⁸ Norweskie władze przygotowując program *Barents 2020* miały na celu wzbudzenie zainteresowania Rosji utworzeniem wspólnej strefy energetycznej na Morzu Barentsa, w której zlokalizowana byłaby znaczna część infrastruktury naziemnej i łańcucha logistycznego, które są potrzebne do zabezpieczenia prac na złożu Stockman. Jednak rosyjskie władze odnosiły się powściągliwie do tego pomysłu, prawdopodobnie dlatego, że po pierwsze zlokalizowanie infrastruktury przemysłowej w strefie Pomor mogłoby kwestionować pozycję Murmańska jako miasta aspirującego do miana stolicy ropy

Norwegię i Rosję cechuje duża zależność od eksportu surowców energetycznych i stosunkowo mały udział innych przemysłów w ich gospodarkach²⁹. Waluty obu krajów rubel i norweska korona noszą w sobie cechy petrowaluty³⁰. Mając na uwadze wszystkie aspekty nieporównywalności obu krajów, na uwagę zasługuje duża odmienność w zagospodarowywaniu środków ze sprzedaży węglowodorów.

Norwegia przyjęła koncepcję narodowego funduszu, zarządzanego przez wyspecjalizowaną agendę banku centralnego, inwestującego na rynkach całego świata, ale bez ambicji przejmowania pakietów kontrolnych firm. Z założenia inwestycje kapitałowe funduszu nie przekraczają 1% udziałów firm, czyli jego filozofia działania to zyski z kapitału i dywersyfikacja ryzyka, bez ambicji wpływania na politykę przedsiębiorstw. Z drugiej natomiast strony Norwegia poprzez państwowy koncern Statoil dąży do zajęcia perspektywicznych pozycji na rynku energetycznym zarówno producentów, jak i dystrybutorów praktycznie na całym świecie. Statoil stara się być obecny na wielu rynkach i jest zaangażowany inwestycyjnie zarówno w Rosji, w Zatoce Meksykańskiej, w Kanadzie, jak też w Iraku, w Angoli i na Bałkanach. Ekspansję koncernu Statoil na inne rynki należy widzieć w kontekście przygotowywania się do zbliżającego się okresu, kiedy złoża norweskie mogą ulec wyczerpaniu³¹.

Rosja natomiast po dotkliwym kryzysie w latach 90. zdołała spłacić olbrzymie zadłużenie i w dużo większym stopniu niż Norwegia skoncentrowała się na rozbudowie własnej bazy przemysłowej, opartej częstokroć na zaawansowanych technologiach. Zdaniem niektórych norweskich ekspertów Norwegia, w przeciwieństwie do Rosji, zaniedbywała inwestycje we własnym kraju. Podczas gdy siła ekonomiczna Rosji niepostrzeżenie rosła, na Zachodzie nadal jej potencjał gospodarczy był niedoceniany. W wielu krajach Azji rubel skutecznie wyparł dolara jako walutę transakcyjną. Również w Norwegii, zdaniem niektórych analityków, nie doceniano zachodzących w Rosji zmian, w tym rosnącej kompetencji

naftowej i po drugie, ze względu na przewidywane trudności pogodzenia funkcjonowania takiej strefy z potrzebami operacyjnymi rosyjskich baz wojskowych na tym obszarze. Niemniej jednak według norweskich mediów, podczas wizyty w Oslo w kwietniu 2007 r. gubernator Murmańska wyraził ostrożne zainteresowanie ideą utworzenia strefy Pomor. Podobne zainteresowanie wyraził minister S. Ławrow podczas spotkania w Oslo Rady NATO–Rosja w tym samym miesiącu odnosząc się do norweskiej strategii Dalekiej Północy (High North). Pomysł transgranicznej strefy ekonomicznej współpracy stanowił sygnał nowego, zrywającego z nieufnością, podejścia Norwegów do dwustronnej współpracy z Rosją na Dalekiej Północy. Władze norweskie przygotowały program „Barents 2020”, ukierunkowany na zainteresowanie Rosji utworzeniem wspólnej strefy energetycznej na Morzu Barentsa.

²⁹ W perspektywie średnio i długookresowej poziom wydobycia ropy i gazu będzie zależeć od jego rozwoju w nowych obszarach. Szacuje się, iż około 1/3 potencjalnych surowców w Norweskim Szelfie Kontynentalnym została już wydobyta. Według ocen Norweskiego Dyrektoriatu Paliw poważne ilości nie odkrytych jeszcze rezerw gazu znajdują się w północnej części norweskiego szelfu. Norwegia jest obecnie trzecim, co do wielkości eksporterem ropy na świecie i drugim największym eksporterem gazu w Europie. Zakłada się, że możliwości wydobycia gazu będą wzrastać w bliskiej perspektywie i osiągną wartość od 125 do 140 miliardów metrów sześciennych w obecnym dziesięcioleciu.

³⁰ Vide artykuł Florentyny Harbo „Norge og Russland” w „Klassekampen” 23.10.2009.

³¹ Nowe odkrycia złóż na Morzu Norweskim dokonane po 2010 r. odsunęły w czasie perspektywę wyczerpania się norweskich zasobów energetycznych.

w wielu dziedzinach gospodarki, różnic w sposobie myślenia, powrotu do nacjonalistycznej i imperialnej ideologii, rozbudowy potencjału przemysłowego i determinacji w dążeniu do zajęcia znaczącej pozycji na arenie międzynarodowej.

Kwestie sporne i potencjalnie konfliktowe w Arktyce

Norwegia lansuje obecnie coraz bardziej zdecydowanie poglądy, że Konwencja Prawa Morza i jej postanowienia co do 200-milowej strefy ekonomicznej i szelfu kontynentalnego stanowią całkowicie wystarczającą, z punktu widzenia prawa międzynarodowego, regulację odnośnie do Arktyki³². W argumentacji tej podkreśla się, że obszar Arktyki wykraczający poza te strefy jest niewielki i praktycznie niedostępny z ekonomicznego punktu widzenia. Zatem Arktyka pozostaje w praktyce pod jurysdykcją pięciu państw arktycznych, które będą decydować o kierunkach jej eksploatacji i eksploatacji, czyli w dużej mierze przez Norwęgii i Rosję³³.

Z norweskiego punktu widzenia niezmiernie ważny jest fakt, że pięć państw Oceanu Arktycznego (Dania, Kanada, Rosja, Norwegia i Stany Zjednoczone) podczas spotkania RA w Ilulissat na Grenlandii w maju 2008 r. ustaliło, że nie ma powodu dla podejmowania negocjacji mających na celu ustalenie odrębnego reżimu prawnego dla Oceanu Arktycznego oraz że państwa te nie mają zamiaru zmieniać lub poprawiać zapisów Konwencji Prawa Morza ONZ i uznają Radę Arktyczną za odpowiednie forum do deliberowania i koordynacji polityki dotyczącej Arktyki.

Norwegia podkreśla, że suwerenne prawa do wysp należących do Archipelagu Spitsbergen, są uregulowane w Traktacie Paryskim z 1920 r. i nie są kwestionowane na forum międzynarodowym. Norwegia stoi na stanowisku, że traktat nie obowiązuje w stosunku do strefy ekonomicznej wokół wysp i uważa, że szelf kontynentalny wokół Svalbardu jest przedłużeniem szelfu kontynentalnego lądu stałego Norwegii z wyjątkiem 12-milowej strefy przybrzeżnej.

Norwegia wprowadziła w 1977 r. 200-milową strefę ochronną połowów wokół Svalbardu i egzekwuje prawo do kontrolowania statków rybackich krajów mających przyznane kontyngenty połowowe na Morzu Barentsa, co jest kwestionowane przez niektóre kraje, w tym Rosję. Na uwagę zasługuje wypowiedź zastępcy ambasadora Rosji w Oslo, zaproszonego na seminarium norweskiej marynarki wojennej w 2006 r.,

³² Norwegia przedłożyła w 2006 roku w międzynarodowej Komisji ds. Rozgraniczenia Szelfu Kontynentalnego (*Commission on the Limits of the Continental Shelf – CLCS*) dokumenty dotyczące rozszerzenia szelfu kontynentalnego na Dalekiej Północy, w których zgłosiła roszczenia do szelfu kontynentalnego wykraczającego poza 200 milową strefę, obejmującego obszar 250 000 km² Mórz Norweskiego, Barentsa i Oceanu Arktycznego (obszar pomiędzy Norwegią i wyspą Jan Mayen, połowę obszaru *Smutthullet*, obszar na zachód od wyspy Nowa Ziemia oraz obszar na północ od Svalbardu). Stanowi to zwiększenie szelfu kontynentalnego o ok. 10%. Część tego obszaru pokrywała się wówczas, przed zawarciem umowy o delimitacji granicy morskiej na Morzu Barentsa, z roszczeniami Rosji.

³³ Zgodnie z traktatem z 1920 r. Norwegia sprawuje suwerenną władzę nad wyspami. Jednakże wszyscy jego sygnatariusze mają prawo do eksploatacji występujących tam kopaliny, połowań i rybołówstwa. Norwegia nie może dyskryminować żadnej ze stron i nakładać wyższych podatków, niż jest to niezbędne do administrowania wyspami.

który w kontekście Spitzbergenu zadał hipotetyczne pytanie, co by się stało, gdyby Rosja wybrała metodę obrony swoich „prawnych pozycji” przy pomocy myśliciów oraz czy można sobie wyobrazić sytuację właściwą dla artykułu 5 (Traktatu Waszyngtońskiego) na obszarze, co do którego nie tylko Rosja uważa, że „Norwegia stąpa w tej kwestii pod względem prawnym po cienkim lodzie”. Dlatego, akcentuje rosyjski dyplomata, te problemy muszą być rozwiązywane wspólnie, a Norwegia nie ma nic do zyskania na ich eskalacji, zwłaszcza wokół Spitzbergenu³⁴. Pomiędzy norweską i rosyjską strefą ekonomiczną a strefą ochronną połowów wokół Svalbardu znajdują się wody międzynarodowe. Niemniej jednak Norwegia i Rosja w ramach wspólnego systemu zarządzania połowami roszczą sobie prawo do kontroli statków rybackich na tym obszarze.

Zgodnie z poglądami rosyjskimi, chociaż artykuł pierwszy Traktatu Svalbardskiego nadaje „pełną i wyłączną” suwerenność Norwegii, jest to jednak suwerenność z ograniczeniami. Ograniczenia traktatowe określają, że Norwegia nie może dyskryminować żadnego z sygnatariuszy traktatu lub wprowadzać wyższych podatków niż są niezbędne dla administrowania Svalbardu. Traktat zabrania również używania archipelagu do celów wojskowych. Rosyjski punkt widzenia opiera się na założeniu, że traktat i ograniczenia w suwerennym zarządzaniu Svalbardem dotyczą również strefy ekonomicznej i szelfu wokół archipelagu.³⁵ Rosja nie zgadza się z norweskim punktem widzenia, że szelf wokół Svalbardu jest przedłużeniem norweskiego szelfu lądu stałego. Ponadto Rosja nie uznaje ustanowionej przez Norwęgę 200-milowej ochronnej strefy połowowej wokół Svalbardu jako takiej, ale w praktyce stosuje „pobłażanie” dla egzekwowania poczynań norweskich władz wobec rosyjskiej działalności połowowej w strefie. Norweskie inspekcje są akceptowane, lecz rosyjscy kapitanowie są poinstruowani by nie podpisywać protokołów kontroli, gdyż mogłyby to być odbierane za równoważne z uznaniem prawa Norwegii do zarządzania

³⁴ W artykule redakcyjnym *Russland og Norge hånd and hånd* w norweskim czasopiśmie „Norges Forsvar” Nr 7/2006, związanym z wojskowością, została zaprezentowana teza, że oczekiwania Rosji co do wspólnego z Norwegią zarządzania obszarami północnymi w formie swego rodzaju kondominium jest obecnie bliższa rzeczywistości niż kiedykolwiek wcześniej. Zastępca ambasadora Federacji Rosyjskiej w tamtym czasie w Norwegii A. Gremitskij, cytowany w powyższym artykule wskazuje na świetlane perspektywy współpracy pomiędzy dwoma potęgami energetycznymi a Rosja ma wiele do zaoferowania norweskiemu przemysłowi nie tylko w europejskiej części Arktyki, ale także na rosyjskim wybrzeżu Pacyfiku i na Sachalinie.

³⁵ Przez wiele lat rosyjska obecność na Svalbardzie ograniczała się do Konsulatu Generalnego w Barentsburgu oraz działalności wydobywczej kopalni węgla. Rosja przedstawiła swoją politykę wobec Svalbardu w dekrete prezydenckim z 31.12.1997 r. Poprzednio istniejąca międzyrządowa komisja ds. Svalbardu została rozwiązana w 2004 r., lecz na wiosnę 2007 r. została utworzona nowa pod przewodnictwem wicepremiera S. Naryskina, który jesienią 2007 r. przewodniczył rosyjskiej delegacji wizytującej archipelag. Stwierdził on wówczas, iż Svalbard stanowi ważny element dla rosyjskiej polityki, gdyż pozwala na rosyjską obecność w zachodniej Arktyce. Zapowiedział też zamiar przedstawienia rosyjskiej strategii wobec Svalbardu w połowie 2008 r., której celem miało być poszerzenie gospodarczej i naukowej działalności na archipelagu i zapewnienie dodatkowych funduszy na rosyjską obecność w Barentsburgu oraz dla firmy Arktikugol. Mobilizacja Rosji w zabezpieczeniu jej interesów na Svalbardzie jest z całą pewnością częścią jej strategii zapewnienia punktu zaczepienia na archipelagu, być może w odpowiedzi na norweską strategię rozwoju Dalekiej Północy.

tym obszarem i tym samym jej suwerennych praw do strefy. Rosja konsekwentnie dowodzi, że ustanowienie ochronnej strefy połowowej według prawa norweskiego i przedstawianie argumentów o ciągłości szelfu svalbardzkiego z głównym masywem lądowym Norwegii jest działalnością niezgodną zarówno z Traktatem Svalbardzkim, jak i prawem międzynarodowym³⁶.

Spory dotyczące kwestii suwerenności w Arktyce mają podłoże zarówno polityczne, jak i ekonomiczne. Osiągnięcie w 2011 r. porozumienia dotyczącego rozgraniczenia spornych stref na Morzu Barentsa oznaczało, że Rosja, rezygnując z utrzymywania w zanadru sporu granicznego jako możliwego do zastosowania w przyszłości instrumentu nacisku na Norwegię, czuje się pewnie i uznaje zapewne, że długofalowa, dobrosąsiedzka współpraca z Norwegią dostatecznie zabezpiecza jej interesy w zachodniej części Arktyki. Usunięcie sporu granicznego stwarza Rosji możliwość do zdominowania wspólnie z Norwegią europejskiej części Arktyki i skutecznego wyparcia z niej innych, potencjalnych aktorów. Z drugiej strony silniejsza Rosja może być bardziej zdeterminowana, w razie uznania takiej potrzeby, do samodzielnego działania. Rosyjskie naciski na respektowanie literalnej interpretacji postanowień Traktatu Svalbardzkiego nie są nierealne. Norweska zdolność do odpierania ich będzie częściowo zależała od politycznego wsparcia ze strony innych stron traktatu³⁷.

Po zawarciu umowy o rozgraniczeniu szelfu kontynentalnego i granicy morskiej na Morzu Barentsa w 2011 r. i porozumieniu o delimitacji granicy morskiej w fiordzie Varanerfjord z 2007 r., do kwestii, które mogą potencjalnie stać się polami konfliktu pomiędzy obydwojema krajami, można zaliczyć:

– Interpretację Traktatu Paryskiego ws. Spitzbergenu. Norwegowie respektują postanowienia Traktatu z 1920 r. w odniesieniu do archipelagu, próbują jednak regulować różne aspekty aktywności w tym obszarze przy pomocy prawa wewnętrzne-

³⁶ Obecny na ww. seminarium – ówczesny sekretarz stanu w norweskim MSZ K. Skogrand odnosząc się do wypowiedzi cyt. wyżej dyplomaty rosyjskiego, podkreślił, że „Tak, mamy dobre stosunki z rosyjskimi władzami. Tak, również norwescy rybacy prowadzą nielegalne połowy ryb. Zarówno rybacy w Rosji, jak w Norwegii powinni postępować lepiej”. Czyli innymi słowy uniknął odniesienia się wprost do aspektu prawnej jurysdykcji, poruszonego przez dyplomata rosyjskiego i rozwinął temat wspólnych perspektyw związanych z utrzymującymi się wówczas przez długi okres wysokimi cenami surowców energetycznych, rosnącym zapotrzebowaniem ze strony nowych importerów takich jak Chiny i Indie oraz możliwościami zastosowania nowych technologii na północnych obszarach. Ibidem, „Norges Forsvar” Nr 7 z 2006.

³⁷ Nie ma wspólnego podejścia krajów nordyckich do kwestii suwerennych praw w Arktyce. Formalnie Szwecja nie podziela norweskiego punktu widzenia dotyczącego stref morskich wokół Svalbardu. Finlandia, przed wstąpieniem do UE, popierała stanowisko Norwegii w sprawie stref wokół Svalbardu. Obecnie jej polityka jest zgodna z polityką UE. Pozycja Islandii jest bardzo specyficzna, gdyż jest ona jedynym krajem, który zapowiedział skierowanie sprawy dotyczącej jurysdykcji na Svalbardzie do sądu. Interesy Islandii dotyczące suwerenności Svalbardu są związane z kwestiami połowowymi i nie odnoszą się bezpośrednio do zasobów energetycznych. Dania zgłosiła swoje prawa będące w sprzeczności z norweskimi wobec obszarów oceanicznych przyległych do Grenlandii. Nierozwiązanymi pozostają kwestie spornych interesów z Rosją, która zgłosiła swoje aspiracje do Grzbietu Lomonosowa, co może się nakładać z duńskimi i kanadyjskimi roszczeniami do obszarów wokół Bieguna Północnego.

go, głównie odnoszącego się do ochrony środowiska³⁸. Natomiast w stosunku do obszarów morskich i szelfu, wykraczających poza 12-milową strefę, próbują stosować wykładnię nadrzędności Konwencji Prawa Morza³⁹. Rosja nie zgadza się z norweską interpretacją Traktatu Svalbardzkiego i jej konsekwencją w zakresie eksploatacji i zarządzania zasobami naturalnymi w regionie. Różnice w ekonomicznych, demograficznych i wojskowych zdolnościach obu krajów mogą doprowadzić do napięć, których rozwiązanie będzie wymagało od Norwegii przekonania partnerów w NATO do przyjęcia jej argumentacji i wstawienia się za nią.

– Połowy rosyjskich statków rybackich i ich kontrola podejmowana przez władze norweskie na wodach będących pod norweską jurysdykcją. Po słynnym incydencie sprzed kilku lat, związanym z ucieczką rosyjskiego trawlera z uprowadzonymi norweskimi inspektorami na pokładzie, obie strony starają się rozwiązywać kwestie sporne polubownie w ramach wspólnej komisji. Ocenia się, że skala nielegalnych połowów zmniejszyła się radykalnie z ok. 100 tys. do ok. 10 tys. ton. Rosyjskie statki rybackie poddają się norweskiej kontroli, jednakże Rosjanie konsekwentnie odmawiają podpisywania protokołów pokontrolnych, aby nie potwierdzać w ten sposób norweskich praw do spornych akwenów.

– Ewentualne naruszenie przestrzeni powietrznej i wód norweskich przez samoloty i okręty rosyjskie⁴⁰.

– Bezpieczeństwo inwestycji norweskich w Rosji. Sprawa Telenoru wywołała w Norwegii poważny niepokój środowisk biznesowych i zaufanie do Rosji jako partnera gospodarczego zostało poważnie nadwyrężone. Politycy norwescy z trudem przyjmowali argumentację strony rosyjskiej, że był to tylko spór partnerów biznesowych.

– Rosyjska flota strategiczna. Wyzwaniem dla rosyjskich decydentów będzie pogodzenie interesów floty i eksploatacji złóż w Arktyce. Zgodnie z różnymi planami Murmańsk ma się stać w przyszłości wielkim portem przeladunkowym ropy

³⁸ Po ustanowieniu 200 milowej Wyłącznej Strefy Ekonomicznej wokół terytorium Norwegii zgodnie z Konwencją Prawa Morza nie było jasnym, w jaki sposób należy traktować wody wokół Svalbardu. Norwegia domagała się ustanowienia jej Wyłącznej Strefy Ekonomicznej wokół archipelagu, lecz nie spotkało się to z pozytywnymi reakcjami pozostałych stron Traktatu Svalbardzkiego. Dlatego w celu ochrony zasobów połowowych wokół Svalbardu i nie prowokowania szerszego konfliktu Norwegia ustanowiła w 1977 r. 200 milową Ochronną Strefę Połowową. Utworzenie takiej strefy było wypadkiem bezprecedensowym i powinno być postrzegane w świetle klimatu geopolitycznego tego regionu w czasach zimnej wojny Norwegia mogła liczyć na pomoc Sojuszu Północnoatlantyckiego w sytuacjach konfliktowych na Dalekiej Północy. Duże zainteresowanie geostrategiczne tym regionem ze strony państw NATO skłaniało je prawdopodobnie do wstrzemięźliwości w oprostowaniu norweskiego punktu widzenia odnośnie strefy. Państwa sojusznicze NATO nie wsparły wyraźnie norweskiej inicjatywy dot. utworzenia Ochronnej Strefy Połowowej, ale też żadne z nich nie zgłosiło słowa sprzeciwu.

³⁹ Szerzej nt. prawno-międzynarodowych aspektów suwerenności w Arktyce, kwestii Svalbardu i strefy wokół archipelagu w art. *Ole Lindemana Norwegian foreign policy in the High North. International cooperation in the High North* w publikacji *Oslo Files on Defence and security nr 1/2009*, wydawanej przez *Norwegian Institute for Defence Studies (IFS)*.

⁴⁰ E. Barth Eide, b. norweski minister obrony w wystąpieniu w Towarzystwie Wojskowym w Oslo 9.01.2012 r. podkreślał, że budżet wojskowy Rosji wzrastał w latach 2000 do 2008 rokrocznie o 10%. www.regjeringen.no/Document Archive/Decisive choices for a future-oriented defence organisation.

i gazu i straci swoje znaczenie militarne, co z kolei koliduje z planami Norwegii, aby Kirkenes i Tromsø stały się głównymi ośrodkami portowymi w tej części Dalekiej Północy i Arktyki.

– Wzrost natężenia ruchu statków transportowych wzdłuż wybrzeża norweskiego. Może to spowodować pewne problemy w stosunkach bilateralnych Norwegii i Rosji, zwłaszcza pod kątem ochrony środowiska naturalnego i minimalizowania skutków ewentualnych katastrof ekologicznych.

– Bezpieczeństwo energetyczne. Rozpoczęcie wydobywania surowców z dna Morza Barentsa będzie miało duży wpływ na europejską debatę w sprawie bezpieczeństwa energetycznego. Kraje europejskie mają różny punkt widzenia na współpracę w tej dziedzinie z Rosją, m.in. ze względu na powiązanie rosyjskiego sektora energetycznego z establishmentem politycznym i używanie energii jako narzędzia politycznego, czego przykłady w relacjach rosyjsko-ukraińskich odnotowywano już w latach 2005 i 2006.

W rezultacie obecnej polityki Rosji wobec Ukrainy i na tym tle pogorszenia relacji Rosji z Zachodem pod znakiem zapytania stanie także zapewne kwestia dalszego zaangażowania inwestycyjnego Norwegii we współpracę z firmami rosyjskimi w sektorze energetycznym, w tym na Morzu Barentsa.

SECURITY ISSUES AND ECONOMIC INTERESTS IN NORWEGIAN RELATIONS WITH RUSSIA

Abstract

The aim of the article is to examine the relationship between the economic interests of Norway and its security policy. It also attempts to discuss the prospects and possibilities of continuing the current policy of balancing between these factors in the light of a current tense international situation.

The author assesses Norwegian-Russian relations from the perspective of historical as well as contemporary conditions. He analyses political and economic relations between these two moguls on the energy market.

The article emphasises Russia's and Norway's common and particular interests. It points out Norway's political and military affiliation and a small country's position against its neighbouring world powers. It also brings up the specifics of both countries' energy policy, focusing primarily on the Arctic.

The author stresses that Norway, thanks to its consistent and wise foreign policy in the Arctic, plays a disproportionately large role in relation to its potential. It points out that a small country in a selected area in a specific field, as well as under certain conditions, can also be a serious partner for Russia.

The key question is how the development of the High North and the Arctic, one of the most important priorities of Norwegian foreign and domestic policy, is determined by the security factor and how it enhances or reduces the possibility of accomplishment of Norway's policy goals.

Key words – security policy, Norway, Russia, economic interest

Norway maintains extensive bilateral relations with the Russian Federation. Throughout the post war period, Norwegian relations with the Soviet Union and then the Russian Federation were maintained at quite a high level in comparison to other NATO member states¹. Even during the Cold War, Norway maintained a political dialogue with the Soviet Union and reached an agreement on sensitive issues, such as joint management of fish stocks. Analysis of Norway's bilateral relations with Russia deserves special attention, because of its almost model-arranging profile.

Therefore, the subject of discussion will include the following:

– Assessment of the prospects of Norwegian policy of balancing between security considerations and possibilities of accomplishment of their economic interests in relations with Russia. So far, this strategy has brought tangible benefits to Norway.

– Prospects for Norwegian-Russian cooperation in the Arctic. Norway is aware of the fact that the implementation of the priority of its foreign and domestic policy concerning the High North and the Arctic cannot be fully possible without constructive cooperation with the Russian Federation.

Historical background of Norwegian-Russian relations

Norway has never been in an armed conflict with Russia. The Finmark province and Kirkenes city in Northern Norway, which were liberated from German occupation in 1945, are one of the few areas in Europe where the Red Army withdrew voluntarily after a few months of occupying territory. In its “historical policy”, Norwegians emphasise the contribution of the Russians to the liberation of Finmark, expressing it, for instance, by taking care of the place of memory and the statue of a Soviet soldier in Kirkenes².

The Norwegian-Russian land border, 196 km long, has never been questioned by any of the parties. The first border agreement between Norway and the Principality of Novgorod was settled in the twelfth century and the present delimitation was set in the Norwegian-Russian agreement of 1826. The government of Tsarist Russia was the first that recognised the independence of Norway in 1905.

Norwegian-Russian relations have always been determined by the specifics of a relationship between a superpower and a small country³. During the immediate post war period and then during the Cold War, the Soviet Union initially sought

¹ A comprehensive interpretation of Norwegian policy towards Russia presented, among others, by Minister of Foreign Affairs, J. Gahr Støre, in his speech at the Norwegian Institute of International Affairs NUPI 18.06.2008, www.Government.no/Document archive/Foreign policy speech on relations between Norway and Russia.

² King Harald V, Prime Minister E. Solberg and Norwegian and Russian Foreign Ministers B. Brende and S. Lawrow celebrated the 70 year anniversary of the liberation of Finnmark by the Red Army in Kirkenes October 25, 2014.

³ Ibidem, www.Government.no/Document archive/Foreign policy speech on relations between Norway and Russia.

to prevent the binding of Norway with the West, and then tried to weaken its ties with NATO. Regarding this goal, the Soviets put forward ideas and proposals of bilateral arrangements and Norwegian-Russian joint management (in the form of a condominium) of terrestrial and marine areas in the High North⁴. Norway, in turn, consistently implementing a pro-Atlantic option, tried to provide a policy of sidestepping the issues and avoiding straining relations between the two countries, while mitigating contentious issues.

The Russian proposal originating in 1945⁵, which was an attempt at "bilateralisation" of the issue of Spitsbergen⁶, was finally rejected by the Norwegian parliament's decision in 1947. Russia initially proposed a bilateral Norwegian-Soviet agreement, then in 1949 put forward a proposal for a non-aggression agreement and later, in 1950, conducted a campaign for neutrality, which was aimed at weakening Norwegian and Danish ties with NATO⁷. Norway was seen in Moscow as the weakest bond in the Alliance and Russia had consistently attempted to pull Norway into an orbit of common interests⁸.

After the Cold War, Norwegians approached openings for new opportunities for cooperation with Russia in the High North with great optimism. However, they encountered considerable difficulties arising from the huge system and the differences in living standards between the two neighbouring countries. The Kola Peninsula was called in the 90s a "ticking time bomb" by the Norwegian media and this is why Norway was willing to invest in significant measures to dismantle this

⁴ Sven G. Holtmark, who led the research in Russian archives, mainly in the Russian Foreign Ministry, quotes USSR Foreign Minister Litvinov, who said that „...small Norway ... cannot play and does not play a role as an independent factor in the international arena” in the article „Norge og Sovjetunionen - bilaterisering og fellesstyrer” published on the website of the Norwegian Atlantic Committee www.atlanterhavskomiteen.no ISBN 82-90161-61-1.

⁵ W. Molotov during the meeting with the Minister of Foreign Affairs of Norway, Trygve Lie, in 1944 had to propose cancellation of the Treaty of 1920 („thrown into the trash”) and subjecting Spitsbergen to joint Norwegian-Russian administration. see Sven G. Holmark's articles "Et mřte i Moskva", www.polarhistorie.no and "Svalbard-spřsmřlet 1944-47", Forsvarsstudier nr 1/2004, www.ifs.forsvaret.no.

⁶ In response to the attempt by the Soviet Union to block the accession of Norway to the NATO, Norway wanted to avoid any joint declaration with the Soviet Union. A unilateral, legally non-binding statement was issued in February 1949. It states that Norway does not enter into agreements with other countries, which will mean a commitment for Norway to remain open for foreign military bases on its territory as long as Norway is not threatened by attack. Ibidem ISBN 82-90161-61-1.

⁷ During the visit of Prime Minister E. Gerhardson to Moscow in 1955, (Revisit N. Khrushchev in 1958.) the Russian side tried to include the formulation of a unilateral Norwegian declaration (vide footnote 2) in a joint statement. In 1957, in turn, the Russian side proposed Norway as an intermediary in contacts and arranging the Soviet-American summit meeting in the context of Norwegian interests regarding Polish initiatives for a nuclear-free zone in Central Europe (Rapacki plan). Ibid ISBN 82-90161-61-1.

⁸ It has been concluded from S. Holtmark's research that Soviet military circles considered putting a request to Norway in the 1940s for the establishment of bases in Northern Norway, which, however, was never submitted to Norway. S. Holtmark also concludes that the concepts for Norway signing the same agreement as Finland on friendship, cooperation and assistance in 1948 appeared in 1946-1948 in the Russian Foreign Ministry. Ibid ISBN 82-90161-61-1.

threat. On the one hand, Norwegian aid, investment and all projects in North-West Russia, including those relating to environmental protection, fishery resources and disposal of nuclear waste, were expected by the Russian side. However, on the other hand, it has been regarded with scepticism and concern that Norway will have access to explore Russian military and state secrets.

Norwegian-Russian political relations

The continuation of attempts to minimise conflict in relations with the Soviet Union in the Post War period and the relatively rapid development of cooperation and political dialogue between Norway and Russia after 1989⁹, which was based on a well-founded political and treaty infrastructure, was solidly grounded in the historical conditions of both countries¹⁰. The legal framework in Norwegian-Russian relations was created by an agreement of 1996¹¹. A joint government commission, based on this agreement, covers a wide range of cooperation in the economic, science and technology fields.

The cooperation of Norway with Russia focuses largely on the High North¹². The military factor that determined the Norwegian-Russian bilateral relations during the Cold War, although less significant, has not entirely disappeared. Norway has made

⁹ The following visits at the level of Heads of State and Government had taken place after 1990: President B. Jelcyn in 1996, President W. Putin in 2002, King of Norway in 1998, Crown Prince Hakon in 2003, PM W. Putin in 1999, PM M. Kasjanow in 2000, PM M. Fradkow in 2006. PM K.M. Bondevik in 1999 and in 2003. On the occasion of St. Petersburg's jubilee celebrations and twice in 2005: official visit and in connection with the 60th anniversary of victory over fascism, PM J. Stoltenberg paid an official visit to the Russian Federation in 2001, and working visits in Murmansk, Moscow and St. Petersburg in 2007, and in Moscow in 2009. On 15 October 2010, PM J. Stoltenberg and minister of Foreign Affairs, J.Gahr Støre, were in Murmansk in connection with the signing of the agreement on the delimitation of the maritime border, and President D. Medvedev paid a visit to Oslo in April 2010, which took place during the Norwegian-Russian economic conference. Prime Minister J. Stoltenberg and President D. Medvedev met during the Baltic Sea Forum in St. Petersburg in April 2013, and then in June 2013 in Kirkenes during the jubilee of the 20th anniversary of EARB.

The political dialogue at Foreign Minister level has been also intensive: S. Ławrow in Norway in 2004 and in 2008, together with J. Gahr Støre, in Murmansk and Kirkenes, in connection with multilateral meetings (Barents Council in 2005, RA in 2006, 2007 and 2009 and NATO-Russian Federation Council in 2007). From the Norwegian side: J. Pedersen in 2005, J. Gahr Støre in 2006, 2009 and together with S. Ławrow in Murmansk and Kirkenes in 2008, B. Brende visited Moscow in January 2014.

¹⁰ Vide The Norwegian MFA website: „Norges bilaterale forhold til Russland” www.regjeringen.no.Utenriksdepartementet/Tema/Sikkerhetspolitikk/Russland.

¹¹ [www.emeritus.lovdato.no/traktater/Avtale mellom Norge og Russland om handel og økonomisk samarbeid](http://www.emeritus.lovdato.no/traktater/Avtale_mellom_Norge_og_Russland_om_handel_og_ekonomisk_samarbeid), published in *Overenskomster 1996* s.1252.

¹² Vide R. Varden "Nordområdene - forholdet mellom Norge og Russland" Forsvarsakademiet 4.05.2008, www.pure.fak.dk/portal/files/2084403/NORDOMR_DENE_FORHOLDET_MELLOM_NORGE_OG_RUSSLAND.pdf.

a number of efforts to strengthen bilateral and regional cooperation with Russia¹³. Its policy towards Russia, sometimes called a policy of “outstretched hands”, brought progress in the gradual transformation of the High North from a subject of potential confrontation into a subject of cooperation, although characterised by a certain reasonable degree of distrust and caution from both sides. Norway has never really been threatened by Russian energy policy, in contrast to other countries with significant dependence on Russian energy.

Both countries' participation provides benefits from the framework of multilateral cooperation and it gives them membership in the Arctic Council (AC), the Barents Euro-Arctic Council (BEAC) and the Council of Baltic Sea States (CBSS). Relations with Russia are certainly among the priorities of the Norwegian Government¹⁴, which constantly emphasises that Russia's development towards democracy, being subject to the rule of law and participation in civil society, are all of fundamental interest of Norway. A lively cultural exchange takes place, especially within the framework of the Barents Regional Council, including initiatives such as the invitation of Russian students to learn business practice in Bodø and Kirkenes. Various initiatives have also been undertaken resulting in the exchanges of scientists and artists on a national level. During 1990, only three thousand people crossed the Norwegian-Russian northern border but in the last few years there were more than 100 thousand border-crossings.

Regardless of concerns about maintaining the best possible relations with Russia, Norway is still among the countries that are openly and clearly critical of the violations of the rule of democracy, authoritarian tendencies and human rights violations exhibited by Russia, while maintaining a balancing act¹⁵. This attitude has also been noted in practical aspects through supporting specific projects, NGOs and raising those issues at the Council of Europe and other international forums¹⁶.

¹³ Vide brochure ”Brat paa tvoia! (Vi er brødre! - Pomor) published by the Norwegian MFA [www.regjeringen.no.Brosjyre/Veiledning/Utenriksdepartementet,13.12.2002](http://www.regjeringen.no/Brosjyre/Veiledning/Utenriksdepartementet,13.12.2002); www.adobe.com/prodindex/acrobat/readstep.html Norge og Russland and note at Norwegian MFA website: ”Good neighbourly relations and international cooperation” www.regjeringen.no/en/dep/ud/campaigns/the-high-north/nøringsutvikling_verdiskapning/neighbourly_relations.html?regj_oss=1&id=732075.

¹⁴ Vide Foreign Policy addresses to the Storting in the years 2000-2014. The exhibitions „Norway - Russia: Neighbours for 1000 years”, organised under the auspices of the King of Norway and the Russian President on the occasion of 100th anniversary of diplomatic relations had been presented in Oslo and St. Petersburg in 2004-5.

¹⁵ Minister of Foreign Affairs of Norway, J. Gahr Støre, **underlined in his speech at NUPI IN 2009** that “Killings of journalists that are not resolved and human rights violations in Chechnya that are not prosecuted show that Russia still has a long way to go as regards the rule of law”. Ibidem www.Government.no/Document archive/ Foreign policy speech on relations between Norway and Russia.

¹⁶ Minister of Foreign Affairs of Norway criticised Russia in rather harsh words during the Barents Council session in Murmansk in October 2009 for pollution from nickel mines located in Nickel, close to the Norwegian border www.regjeringen.no/Dokumentarkiv/Innlegg p1 det 12. ministermøtet i Barents Euro-Arctic Region and www/nrk.no/nordnytt/store/.

Economic relations of Norway with the Russian Federation

The trade between Norway and Russia has grown dynamically in the last few years, especially Norwegian exports to the Russian market, which increased from NOK 2.3 billion in 2001 to NOK 8.5 billion in 2012. Seafood has taken the leading position among Norwegian exports to Russia (more than 70% of Norwegian exports to this country). This makes Russia the single most important market for Norwegian fish, followed by France. The value of exports of Norwegian oil and gas technology exceeded the level of NOK 1 billion in the subsequent years, 2011 and 2012. Exports to Norway still exceed imports and amounted to NOK 10.3 billion in 2012. The largest commodity groups included metals, mainly aluminium ore (ca. 50–70%), fuel and chemical products. The countries are competitors in the European energy market. 65% of Norwegian and 60% of Russian exports being energy related. In the production of aluminium, Russia is ranked second in the world, while in Norway the export of this commodity contributes to about 10% of the total Norwegian exports ranked at number 8 in the world. However, taking into consideration the scale and proximity of the Norwegian to the Russian market, trade between the two countries is not all together that significant and the Norwegian share in Russian foreign trade is only 0.3%, while the share of Russia only represents 1.5% of the Norwegian trade.

The value of the Norwegian capital invested in Russia, mainly in industry, wholesale trade, services and telecommunications in the regions of North-West Russia, especially in Murmansk, Arkhangelsk and St. Petersburg, is approx. \$ 156 million, including direct investments around \$ 126 million.

An important place in bilateral cooperation is taken by the environment cleanup, nuclear safety and rescue concerns, with particular emphasis on the High North and Arctic regions. In recent years, Norway has assigned approx. NOK 100 million a year on programmes for the disposal of old Russian nuclear warships and radioactive waste dumps.

Norwegian-Russian cooperation in the field of fisheries, grounded on the work of a bilateral commission, has a long tradition and is based on the establishment of rules and resource management in the Norwegian and Barents Seas. This cooperation allows both countries to exercise control over the fisheries in these waters and quite effectively eliminate any other competitors¹⁷.

¹⁷ The Norwegian-Russian cooperation in the field of fisheries is based on the bilateral agreement on fishing in the Barents Sea. The annual quotas are the result of negotiations based on the recommendations of the International Council for the Exploration of the Sea (ICES). The Russian fishing industry believes that Norway is instructing ICES, dominated by Western powers, about the level of fishing quotas before bilateral negotiations with Russia. They are convinced that those recommendations affect the Russians more decisively than the Norwegians. This is a typical example of the perception of the „cold peace”, where negotiations are seen as a game in which Russian losses becomes gains for Norwegians. This situation is interpreted rather as a struggle between countries than negotiations between the fishing industry and the government. A similar attitude was presented in the case of the establishment of the Fisheries Protection Zone around Svalbard. This zone has never been recognised by Russia. Action towards Russian vessels *Tchernigow* (2001) and *Electron* (2005) taken by the Norwegian Border Guard met with sharp reactions from the Russian side. The vessel, Tchernigow, was intercepted and accused

Norway and Russia are energy giants, but the differences in resources are significantly in favour of the Russian Federation¹⁸. The importance of the Arctic, which brings Russia 11% of its GDP and 22% of its exports, is growing. It has been estimated that, by 2020, Russia will receive 3 billion tons of oil and 5 trillion m³ of gas from the polar region. Norwegians realise that their proven oil and gas reserves will be exhausted in the next dozen or several decades, while the Russian Stockman deposit in the Barents Sea, estimated at 3.5 trillion m³ of gas can provide operation for a period of 50 years.

Norway has shown considerable foresight in perceiving how the field of energy resource development offers great opportunities for the development of cooperation between the two countries in the High North¹⁹. In 1992, both countries formally established the so-called "energy dialogue". For Norway, the aim of this agreement was the opportunity to perform consultations on energy policy and to gain a privileged position for Norwegian companies in the acquirement of contracts in connection with the development of the Russian oil industry in northern Europe²⁰. Norwegian Statoil cooperates with Russian tycoons, with Gazprom on the fields in Karaginsk, with Rosneft on the Okhotsk and the Barents Sea²¹ and with Lukoil in Iraq²².

of a failure to comply with the binding law in the Fisheries Protection Zone and detained in the port of Tromsø until the captain of the vessel consented to pay a fine. There was another case with *The Electron* vessel. No effective action was carried out against this vessel. It was escorted to Russian territorial waters with two Norwegian inspectors on board, who were released five days later in Murmansk. The first Russian reactions were very sharp despite the kidnapping of the Norwegian inspectors, refusing to stop the vessel and finally sentencing the captain in Russia. Politicians from Murmansk criticised the attitude of Norway comparing the action against *The Electron* to terror action and suggested discrimination against Russian ships in the Fisheries Protection Zone around Svalbard. Both cases show that the Russian fishing industry decided to violate the Norwegian environmental prohibitions causing international conflict and expecting the support of their actions from the Moscow side.

¹⁸ The natural resources dominating in Arctic region are gas deposits.

¹⁹ See Report No. 30 to the Storting (2004-2005) „Opportunities and Challenges in the North” www.regjeringen.no/upload/kilde/ud/stm/20042005/0001/ddd/pdts/stm200420050001ud_dddpdts.pdf and.

²⁰ Norwegian companies, Statoil and Hydro, attempted to play a role in the Russian mining industry by acquiring shares in oil companies. A joint declaration on cooperation in the North on the extraction of oil and gas was signed during the visit of President W. Putin to Norway in 2002. Norwegian companies have been invited to participate in the development of the Shtokman field. During that time, President W. Putin expressed the belief in the possibility of finalising the agreement on the delimitation of the maritime border in the Barents Sea in the near future, which finally took place in 2011. Three years later, in 2005, during the visit of PM K.M. Bondevik to Russia, President Putin announced a bilateral „strategic partnership” to develop the energy sector in the north of our continent. The Prime Ministers, Bondevik and Fradkov, signed a joint Declaration on Cooperation in the Energy Sector.

²¹ In connection with the signing of a strategic cooperation agreement between Statoil and Rosneft, which included, among others, licenses for Statoil in the Barents and Okhotsk Sea, PM J. Stoltenberg had a phone conversation with PM Putin on May 5, 2012. J. Stoltenberg underlined that the agreement between Statoil and Rosneft was possible after the conclusion of the agreement on the delimitation of the maritime border in 2011. [www.regjeringen.no/Dokumentarchiv/Stoltenberg og Putin drøfter energiesamarbeid](http://www.regjeringen.no/Dokumentarchiv/Stoltenberg+og+Putin+drøfter+energiesamarbeid).

²² Gazprom had already entered into negotiations with international energy companies for the joint implementation of the Shtokman project exploitation in 2003. However, in 2006 Gazprom announced that negotiations had been suspended without selecting foreign partners for this project. Subsequently, Gazprom

However, a challenge for Norway has been the joint exploitation of the Stockman field. Statoil, along with the French, Total, as shareholders of the Stockman project, have hoped that as the high tech multiple ventures proceed it will only be a matter of time before the most technologically advanced companies can begin exploiting deposits from the bottom of the sea with Gazprom in the High North. The vision of transporting raw materials mined by the Russians using the Norwegian network of oil and gas pipelines was also taken into account. The Norwegian media, however, had a little more scepticism. While acknowledging the importance of this cooperation, they pointed out the considerable risk associated with it.

It is difficult today to assess the extent to which the postponement and suspension of the Shtokman project can be attributed to the economic crisis, the reduction in energy commodity prices, and, possibly, to what extent alternative considerations of other routes to export gas from this field played. It is noteworthy that the decision concerning exploitation of the Stockman field exclusively by Gazprom and the transmission of gas to Western Europe using the already planned Nord Stream gas pipeline was announced in October 2006. Also, during that time, President W. Putin stated that a change of plans had occurred with reference to LNG sales from the Stockman fields and the planned pipeline had been considered for Germany and not the United States. According to the original assumptions²³, the first gas from this field should have already been delivered to the recipients in 2013 and the first supplies of LNG should have been initiated in 2014. Some observers, however, have expressed the opinion that the Russians delayed this investment themselves to be able to force through, by a *fait accompli*, the majority of investments in infrastructure supporting this project on Russian territory. This solution would have had a tremendous impact on the development of the entire region. The postponement of the Shtokman plan meant that other aspects had become more important. The Russian side's requirements locally - using Russian suppliers and Russian territory - have always been strongly emphasised as very important. According to the Norwegian estimations, the usage of their territory as a supply base would be much more effective. It would require, however, acceptance from Russian political authorities.

Despite the fact that for the Russians it would be easier to accept the company from Norway, a small neighbouring country offering long-term cooperation as a perspective partner in the sensitive area and the crucial field does not mean that cooperation between the two countries have encountered difficulties²⁴. The Russians also encouraged the Norwegians, who seem to merit greater respect and confidence

probably concluded that it was not able to manage this project alone, even with the technological support of western companies. In 2007, new contracts concerning the implementation of the first stage of the expansion of the Shtokman field had been signed with Total and StatoilHydro. The western shareholders did not, however, receive the property rights and the rights to sell gas from this field.

²³ PM J.Stoltenberg and PM W. Putin joint Press Conference in Moscow 19 May, 2009 r. www.archive.premier.gov.ru/eng/events/news/4184/.

²⁴ President W. Putin had praised Norway for professionalism in the exploitation of natural resources from the bottom of the sea. The Russian Prime Minister, speaking on the issue of closer cooperation between both countries, emphasised the possession of Norway's extensive mining infrastructure and lack of arrogance in relation to others. www.ruscham.com/en/news/business_news/1/683.html.

in Russia than other Western companies, in joint projects in the “Third World” markets²⁵.

Norway was interested to start work on the exploitation of the Stockman deposit as soon as possible. On the other hand, some concerns appeared in Norway that Statoil would encounter similar problems as Telenor in cooperation with Russia - similar to what happened with the initial involvement and making available of the necessary technologies already introduced in the operation of the Snohvit deposit²⁶. Therefore, Norway had striven to locate significant infrastructure investments associated with this project, at least partially, on the Norwegian side of the border²⁷. The Russians, in turn, realised that they would not be able to run this gigantic project without Norwegian technology²⁸.

²⁵ In the first phase of Stockman, the development plan had expected annual output of 23 billion m³. Taking into account the uncertainty of the recipients demands and very limited internal needs, the beginning of operation on the new deposits in the Russian part of the Barents, it might have appeared not to be a priority. However, the Shtokman field must be considered in the long-term perspective. Extraction of three of the four giant fields in West Siberia, which dominated Russian natural gas production, is declining and must be replaced in the near future by the launch of new deposits. The Shtokman field is one of the elements of the long-term development strategy of the Russian mining industry, but not the only one. Equally important is the exploitation of the fields on Yamal Peninsula. The Russian Federation will remain the main supplier of gas in the foreseeable future, even if the present recipients of Russian gas will try to secure their needs from other sources. The start of Shtokman resource exploitation does not become less significant, but is now a less urgent issue, according to energy market analysis. www.ofshore.no/sak/49907_massive_gas_project_delayed_-_report; www.tu.no/petroleum/2011/02/22/avviser-nok-en-shtokman-utsettelse.

²⁶ Norwegian telecommunication company, which entered into a partnership with VimpelCom, the second largest mobile operator in Russia, had been forced to transfer for sale the majority of its shares in the Russian company pursuant to the judgment of the court of arbitration in Omsk in 2009. The claim against Telenor was filed to the court by an unknown company Farimex, registered in the British Virgin Islands, having only 0.002% of the WimpelCom shares. Judgment of the court amounted to EUR 1.73 billion in damages for the alleged action of Telenor to the detriment of their company, VimpelCom, when Telenor did not agree to buy the Ukrainian mobile operator URS from VimpelCom.

²⁷ The Norwegian expectations were huge after the selecting of Statoil and Hydro, in the first round, as potential partners in the development of the Shtokman fields. Reciprocal offers have been provided, such as the allocation of shares in the Norwegian Snow White deposits and the Ormen Lange for Gazprom. While the Russian decision to cooperate has been repeatedly postponed, the Norwegian government came out with proposals for new ideas, which could involve Statoil, Hydro and Russian companies. The „Barents 2020” report proposed five projects concerning drilling technology in deep sea and technology of exploitation on Arctic waters, transportation of oil and gas at a considerable distance by pipeline, oil exploration, real-time monitoring of the situation in the Barents Sea and the joint efforts of environmental protection and safety. Implementation of „Barents 2020” was based on the assumption that future cooperation in the exploitation of the Shtokman field will have huge implications for establishing close bilateral cooperation.

²⁸ The Norwegian authorities, preparing the programme „Barents 2020” aimed at stimulating Russian interest in creating a common energy zone in the Barents Sea, in which a substantial part of the terrestrial infrastructure and logistics chain would be located, needed to provide works on Shtokman field. However, the Russian authorities had a restrained attitude to this idea. First of all, the location of industrial infrastructure in the Pomor area could possibly challenge the position of Murmansk as a city aspiring to become the capital of oil and ,secondly, because of the anticipated difficulty reconciling the operation of such a zone with the operational needs of Russian military bases in the area. However,

Norway and Russia are characterised by a high dependence on energy raw exports and a relatively small share of other industries in their economies²⁹. The rouble and Norwegian crown, the respective currencies of the countries, exhibit the characteristics of what are now known as petro-currencies³⁰. Taking into account all aspects of the non-comparability of the two countries, it is worth noting the large difference in the utilising of funds from the sale of their hydrocarbons.

Norway adopted the concept of a national fund, managed by a specialised agency of the central bank, investing in markets around the world, but without the ambition of taking over control of entire companies. In principle, the capital investments of the fund do not exceed 1% of the shares of companies. Returns on capital and risk diversification, with no ambition to influence companies policy, is the investment philosophy of the fund. On the other hand, Norway strives via the state-owned Statoil to practically take over the prospective position on the energy producers and distributors market worldwide. Statoil is trying to be present on many markets and is committed to investments both in Russia, the Gulf of Mexico, Canada, as well as in Iraq, Angola and the Balkans. Statoil expansion into other markets should be seen in the context of preparation for the upcoming period, when the Norwegian deposits may be exhausted³¹.

Russia, after a severe crisis in the 90s, managed to pay off its huge debts and, to a much larger extent than Norway, focused on expanding its own industrial base, often dependent on advanced technologies. According to some Norwegian experts, Norway neglected, in contrast to Russia, investments in its own country. While the economic power of Russia grew imperceptibly, the West underestimated its economic potential. In many Asian countries, the dollar was effectively supplanted by the rouble as the currency of the transaction. The changes taking place in Russia, including growing competence in many areas of the economy, differences in thinking, a return to nationalistic and imperialistic ideology, expansion of industrial capacity and a determination in striving to take a significant position in the international arena was also underestimated in Norway, according to some analysts.

according to Norwegian media, the Governor of Murmansk expressed cautious interest in the idea of creating a Pomor zone during his visit to Oslo in April 2007. Minister S. Lavrov expressed similar interest during the NATO-Russia Council in Oslo the same month, referring to the Norwegian High North Strategy. The idea of cross-border economic zone co-operation is a signal of a new Norwegian approach to bilateral cooperation with Russia in the High North, breaking with the earlier suspicion. See also "Russia and the North" edited by Elana Wilson Rowe, published by the University of Ottawa Press, 2009, ISBN 978-0-776-0700-9 s.26 and Chapter Five "Northern Offshore Oil and Gas Resources: Policy Challenges and Approaches" s. 107.

²⁹ The level of oil and gas extraction will depend in the medium and long-term perspective on its development in new areas. It is estimated that about one third of potential raw materials in the Norwegian Continental Shelf has already been extracted. According to the estimates of the Norwegian Petroleum Directorate, significant amounts of undiscovered gas reserves are located in the northern part of the Norwegian shelf. Norway is currently the third largest oil exporter in the world and the second largest gas exporter in Europe. One assumes that gas production will increase in the near future and reach a value of 125 to 140 billion cubic meters in the current decade.

³⁰ See Florentina Harbo's article "Norge og Russland" in "Klassekampen" 23.10.2009.

³¹ New fields discovered in the Norwegian Sea after 2010 have postponed the prospect of depletion of Norwegian energy resources.

The potential subject of conflict in the Arctic

Norway today endorses more intensively the opinion that the UN Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) and its provisions regarding the 200 mile Exclusive Economic Zone (EEZ) and the continental shelf are a completely sufficient regulation relating to the Arctic from the point of view of international law³². This line of argument showed that the part of the Arctic beyond those zones is small and, from the economic point of view, virtually inaccessible. Thus, in practice, the Arctic remains under the jurisdiction of the five Arctic states that will decide the direction of its exploration and exploitation, to a large extent by Norway and Russia³³.

It is extremely important, from the Norwegian point of view, that the five Arctic Ocean countries (Denmark, Canada, Russia, Norway and the United States), during the Arctic Council meeting in Ilulissat in Greenland in May 2008 concerning the establishment of a separate legal regime for the Arctic Ocean, determined that there was no reason for such negotiation. These countries do not intend to alter or amend the provisions of the Convention of the UN Law of the Sea and consider the Arctic Council as an appropriate forum to deliberate and to coordinate the Arctic policy.

Norway emphasises that the international legal status of Spitsbergen and the sovereign right of Norway to the archipelago is defined by the Treaty of Paris (1920) and is not an issue on the international agenda. Norway is of the opinion that the Treaty does not apply in relation to the economic zone around the islands, and believes the continental shelf around Svalbard is an extension of the continental shelf of mainland Norway, with the exception of a 12-mile coastal zone.

In 1977, Norway introduced a 200-mile fisheries protection zone around Svalbard and enforces the right to control fishing vessels of other countries with quotas allocated for fishing in the Barents Sea, which is disputed by some countries, including Russia. A statement of the Deputy Head of Mission of the Russian Embassy in Oslo, who was invited to a seminar of the Norwegian Navy in 2006, is noteworthy. In the context of Spitsbergen, he asked a hypothetical question, what would happen if Russia chose to defend its "legal position" with the assistance of fighters, and if you could imagine the situation specific to Article 5 (Washington Treaty) in the area. Not only does Russia believe that "concerning legal terms Norway is moving on this issue on thin ice", according to the Russian diplomat. Therefore,

³² Norway submitted documents to the Commission on the Limits of the Continental Shelf - CLCS) in 2006 relating to the extension of the continental shelf in the High North. They revealed a claim to the continental shelf beyond the 200 mile zone, including an area of 250 000 km² of Norwegian and Barents Seas and Arctic Ocean (the area between Norway and the island of Jan Mayen, half of the *Smutthullet* area, the area west of the island of New Earth and the area north of Svalbard). This proposal means an increase of continental shelf by approximately 10%. Claims on behalf of this area were the same as the Russian claims before the conclusion of the Agreement on the delimitation of the maritime border in the Barents Sea.

³³ According to the Treaty of 1920, Norway exercises sovereign rights over the islands. However, all the signatories have the right to exploit the minerals occurring there, as well as hunting and fishing. Norway cannot discriminate against any of the parties and impose higher taxes than is necessary to administer the islands.

these problems must be resolved together, and Norway has nothing to gain from their possible conflicting escalation, especially around Spitsbergen, emphasises the Deputy Head of Mission of the Russian Embassy³⁴. There are international waters between the Norwegian and Russian economic zone and fisheries protection zone around Svalbard. However, Norway and Russia arrogate the right to control fishing vessels in these waters within the framework of their common system of fisheries management.

In accordance with the views of Russia, the sovereignty of Norway over Svalbard is, however, limited, although the first article of the Svalbard Treaty gives the “sole and exclusive” sovereignty to Norway. Treaty limitations specify that Norway cannot discriminate against any of the signatories of the treaty or impose higher taxes than are necessary for the administration of Svalbard. The Treaty also prohibits the use of the archipelago for military purposes. The Russian point of view is based on the assumption that the Treaty and its restrictions concerning the sovereign management of Svalbard also involve the economic zone and the shelf around the archipelago³⁵. Russia does not agree with the Norwegian point of view that the shelf around Svalbard is an extension of the Norwegian mainland shelf. Moreover, Russia does not recognise the 200 mile fishing protection zone around Svalbard established by Norway as such, but in practice, tolerates the Norwegian authorities’ enforcement actions towards the Russian fishing activities in the area. Norwegian inspections are accepted, but the Russian captains are instructed not to sign the inspection reports, which could be perceived as equivalent to recognising the right of Norway to the management of this area and therefore its sovereign rights over the zone. Russia consistently states that the establishment of a protective fishing zone, according to Norwegian law, and presenting arguments on the Svalbard shelf being a continuity

³⁴ In an editorial article “Russland og Norge hånd og hånd” in the Norwegian magazine “Norges Forsvar” No. 7/2006 connected with the military, a thesis is presented that the expectation of Russia to manage, together with Norway, the northern areas in the form of a kind of condominium is now closer to reality than ever before. The Deputy Ambassador to the Russian Federation in Norway, at that time A. Gremitskij, quoted in this article, indicates that the prospects of cooperation between the two energy powers are glowing, and Russia has a lot to offer the Norwegian industry, not only in the European part of the Arctic, but also on the Russian Pacific coast and Sakhalin.

³⁵ For many years, the Russian presence on Svalbard was limited to the activity of the Consulate General in Barentsburg and the operations of coalmines. Russia presented its policy on Svalbard in the Presidential Decree of December 12, 1997. The previously existing intergovernmental committee concerning Svalbard was disbanded in 2004. However, a new one was formed in the spring of 2007 under the leadership of the new Deputy PM, S. Naryskin, who chaired the Russian delegation visiting the archipelago in autumn 2007. He stated then that Svalbard is an important element for Russian policy, as it allows for Russian presence in the western Arctic. He announced the intention to present Russia’s strategy towards Svalbard in 2008. The aim was the expansion of economic and scientific activities in the archipelago and providing additional funds to secure the Russian presence in Barentsburg and for the company, Arktikugol. The mobilisation of Russia in securing its interests in Svalbard is certainly part of its strategy to provide a foothold in the archipelago, perhaps in response to Norway’s High North strategy development.

of the main mass of the land of Norway, is an activity incompatible with both the Svalbard Treaty and international law³⁶.

Both political and economic reasons exist at the bottom of the disputes concerning the issue of sovereignty in the Arctic. Achievement of the agreement on the delimitation of the disputed areas in the Barents Sea in 2011 meant that Russia, giving up the border dispute to be able to create a possible future instrument of pressure on Norway, was feeling secure. Russia was likely aware of the fact that the long-term, good-neighbourly cooperation with Norway sufficiently protects its interests in the western part of the Arctic. Removing the border dispute creates for Russia the opportunity to dominate, together with Norway, the European part of the Arctic and to drive out other, potential competitors. On the other hand, a stronger Russia may be more determined, if the recognition of the need to act independently is confirmed. Russian pressure to respect a literal interpretation of the provisions of the Svalbard Treaty is not unrealistic. In that case, Norway's ability to repel the claims will partly depend on political support from other parties of the Treaty³⁷.

After the conclusion of the agreement on the delimitation of the continental shelf and the maritime border in the Barents Sea in 2011 and the agreement on the delimitation of the maritime border in the fjord Varanerfjord in 2007, the issues that potentially cause a conflict between the two countries may include:

– Interpretation of the Treaty of Paris regarding Spitsbergen. Norway respects the provisions of the Treaty of 1920. In addition, even concerning the archipelago, it

³⁶ Secretary of state in the Norwegian Ministry of Foreign Affairs, K. Skogrand, referring in this seminar to the statement quoted above of the Russian diplomat, stressed that „Yes, we have good relations with the Russian authorities. Yes, the Norwegian fishermen conduct illegal fishing. Both fishermen in Russia, as in Norway, should act better. „ In other words he escaped referring directly to the legal aspect of jurisdiction raised by the Russian diplomat and developed the common perspectives related to the high prices of energy resources persisting over a long period, increasing demand from new importers such as China and India and possibilities of new technologies in the northern areas. *Ibidem* "Russland og Norge h nd and h nd" in the Norwegian magazine "Norges Forsvar" No. 7/2006.

³⁷ There is no common Nordic approach to the issue of sovereign rights in the Arctic. Formally, Sweden does not share the Norwegian point of view on maritime zones around Svalbard. Before joining the EU, Finland supported the Norwegian position concerning the zone around Svalbard. Currently, the position of Finland is in line with EU policy. The position of Iceland is very specific because it is the only country that has announced the referral of jurisdiction in Svalbard to court. The interests of Iceland concerning sovereignty of Svalbard are related to issues of fishery and do not relate directly to energy resources. Denmark announced that their rights to ocean areas adjacent to Greenland are in conflict with Norway's. Unresolved issues of interests with Russia remain contentious, which raises Russians aspirations to the Lomonosov Ridge and may overlap with the Danish and Canadian claims to the areas around the North Pole.

Secretary of state in the Norwegian Ministry of Foreign Affairs, K. Skogrand, referring in this seminar to the statement quoted above of the Russian diplomat, stressed that „Yes, we have good relations with the Russian authorities. Yes, the Norwegian fishermen conduct illegal fishing. Both fishermen in Russia, as in Norway should act better. „ In other words, he escaped referring directly to the legal aspect of jurisdiction raised by the Russian diplomat and developed the common perspectives related to the high prices of energy resources persisting over a long period, increasing demand from new importers such as China and India and possibilities of new technologies in the northern areas. *Ibidem* "Russland og Norge h nd and h nd" in the Norwegian magazine "Norges Forsvar" No. 7/2006.

also tries to regulate various aspects of activity in this area with the help of domestic law, mostly relating to the protection of the environment³⁸. However, in relation to marine areas and the shelf beyond the 12-mile zone, they are trying to adopt an interpretation of the primacy of the Convention on the Law of the Sea³⁹. Russia does not agree with the Norwegian interpretation of the Spitsbergen Treaty and its consequence in the operation and management of natural resources in the region. The differences in the economic, demographic and military capabilities of the two countries may lead to tensions. It will be necessary for Norway to persuade partners in NATO to agree with its arguments and intercede on its behalf.

- The fishing of Russian vessels and their control by the Norwegian authorities in waters under Norwegian jurisdiction. After the spectacular incident a few years ago associated with the escape of a Russian trawler with kidnapped Norwegian inspectors on board, both sides have been trying to resolve disputes amicably within the framework of a joint committee. It is estimated that the scale of illegal fishing has decreased dramatically from approx. 100 thousand to about 10 thousand tonnes. Russian fishing vessels are subject to check by Norway but the Russians consistently refuse to sign the audit protocols so that they do not confirm the Norwegian rights to the disputed waters.

- Possible violations of Norwegian airspace and waters by Russian aircraft and warships⁴⁰.

- Norwegian investment security in the Russian Federation. The Telenor case caused serious concern among the business community in Norway and trust in Russia as an economic partner remains severely strained. Norwegian politicians do not subscribe to the argument of the Russian side claiming that it was only a dispute between business partners.

- Russian strategic fleet. The challenge for Russian policy makers will be to reconcile the interests of the fleet and exploitation of resources in the Arctic.

³⁸ It was not clear how the waters around Svalbard should be treated after the establishment of the 200-mile exclusive economic zone around the territory of Norway in accordance with the UN Convention on the Law of the Sea. Norway demanded for the establishment of its exclusive economic zone around the archipelago, but it did not meet with positive reactions from the other parties of the Svalbard Treaty. Therefore, in order to protect fishery resources around Svalbard and not to provoke a wider conflict, Norway established, in 1977, a 200-mile Protective Fishing Zone. The creation of such a zone was an unprecedented case and should be seen in light of the geopolitical climate of the region during the Cold War. Norway could count on the help of the North Atlantic Alliance in conflict situations in the High North. A strong interest on the part of NATO countries in the geo-strategic region has probably inclined them to temper their attitude to the Norwegian point of view regarding the zone. NATO clearly did not support the initiative of the Norwegian Protection Fishing Zone, but none of its members opposed them.

³⁹ More information on legal and international aspects of sovereignty in the Arctic, Svalbard issues and the area around archipelago in the article: Ole Lindeman „Norwegian foreign policy in the High North. International Cooperation in the High North” in the publication of Oslo Files on Defence and security No 1/2009, issued by the Norwegian Institute for Defence Studies (IFS).

⁴⁰ Russian defence budget grew by 10% year on year from 2000 to 2008. underlined E. Barth Eide, Norwegian Defence Minister, in his address to the Oslo Military Society given on 9 January 2012 www.regjeringen.no/Document Archive/Decisive choices for a future-oriented defence organisation.

According to various plans in the future, where Murmansk is supposed to become a huge trans-shipment port of oil and gas and will lose its military significance, Norway's plans to develop Kirkenes and Tromsø as the leading ports in this region may be interfered with.

– The increase in cargo ships along the coast of Norway. This may cause some problems in the bilateral relations of Norway and Russia, especially in terms of protecting the environment and minimising the impact of potential environmental disasters.

– Energy security. The beginning of the extraction of raw materials from the bottom of the Barents Sea will have a significant impact on the European debate on energy security. A differing point of view in relation to cooperation with Russia in this area has been presented by European countries due to visible tendency of Russian leadership policy to use energy as a political tool, among other things. Examples of these tendencies in Russian-Ukrainian relations were reported in 2005 and 2006. Further Norwegian involvement in cooperation with Russian companies in the energy sector would be probably questioned as a result of current Russian policy towards Ukraine and the deterioration of Russia's relations with the West.